

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Aplikace výtvarných činností s přesahem do prosociální výchovy
v práci s mladými dospělými ve výkonu vazby.

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kovářová

Autor práce: Dagmar Košanová
Studijní obor: Pedagogika volného času
Ročník: 3. ročník

2011

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

22. března 2011

„Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. Ireně Kovářové za čas, který mi věnovala při konzultacích, vstřícnost, ohleduplnost a podmětné připomínky v průběhu psaní této práce. Děkuji také Bc. Václavě Káplové, Mgr. Vladimíru Horváthovi a Bc. Evě Heroutové za pomoc a ochotu, kterou mi věnovali.“

Úvod	5
1 Teoretická část	7
1.1. Definice pojmu „mladí dospělí“	7
1.1.1. Adolescence - dospívání	8
1.1.2. Dospělost	8
1.1.3. Raná dospělost	8
1.2. Základní pojmy pedagogiky a vězeňství	9
1.2.1. Výchova.....	9
1.2.2. Vzdělávání.....	10
1.2.3. Enkulturační	11
1.2.4. Penitenciární práce	11
1.2.5. Resocializace	11
1.3. Volný čas.....	12
1.3.1. Funkce volného času.....	13
1.3.2. Pedagogika volného času	14
1.3.3. Vztah pedagogiky volného času k ostatním disciplínám pedagogiky v penitenciárním prostředí.....	15
1.4. Zájmové činnosti v penitenciárním prostředí	17
1.4.1. Soubory preventivně výchovných a vzdělávacích aktivit pro obviněné.....	18
1.5. Charakteristika vězeňství v České republice.....	21
1.5.1. Výkon vazby	23
1.6. Využití výtvarného umění ve vězeňské praxi	24
1.6.1. Výtvarná výchova a její využití u obviněných osob.....	24
1.6.2. Kreativita	25
1.6.3. Kreativita ve vztahu k výtvarné výchově.....	26
1.6.4. Vztah kreativity k výtvarnému projevu a arteterapii ve vězeňství	27
1.7. Prosociální výchova	29
1.7.1. Kreativita v prosociální výchově a rozvoj spolupráce	30
2 Praktická část	32
2.1. Vazební věznice České Budějovice	32
2.2. Projekt „Putování malého prince“.....	32
2.2.1. Návštěva Malého prince: Představení planety Země	33
2.2.2. Návštěva a přátelství Malého prince v České republice	35
2.2.3. Návrat domů s Malým princem.....	36
2.3. Projekt z pohledu zaměstnance Vazební věznice v Českých Budějovicích.....	38
2.3.1. Závěr a mé vlastní zhodnocení	40
Seznam použité literatury	42
Přílohy	45
I. Fotodokumentace Vazební věznice České Budějovice.....	45
II. Časový rozvrh dne ve vazbě.....	48
III. Malý princ - obrazové a textové podklady projektu	50
IV. Pasáže knihy, s nimiž jsme pracovali:	50

Úvod

*Slova, která osvítlí duši, jsou vzácnější než drahokamy
Hazrat Inájat Chán*

Tématem své bakalářské práce jsem si zvolila vliv výtvarných činností na práci s mladými dospělými ve výkonu vazby s přesahem do prosociální výchovy. Domnívám se, že právě využití výtvarných činností ve volném čase ve spojitosti s prosociálností by mohlo z velké míry pozitivně ovlivnit psychický stav obviněných a pocit smysluplného naplnění volného času i v tomto specifickém prostředí.

Dané téma jsem si zvolila z několika důvodů. Prvním z nich je, že sama pracuji ve Vazební věznici v Českých Budějovicích a vzhledem k praktické části práce pro mne bylo cennou zkušeností zamyslet se nad prací s obviněnými i z jiného pohledu než umožňuje práce uniformovaného příslušníka. Výtvarné činnosti jsou vhodnou formou sebevyjádření a jsou uplatnitelné i ve vězeňském prostředí. Mým cílem bylo také vyzkoušet realizaci těchto aktivit v roli pedagoga. Snažila jsem se také propojit poznatky a zkušenosti získané v průběhu studia oboru Pedagogika volného času s vlastní prací, a zaměřila jsem se proto na problematiku využití volného času v penitenciární oblasti s využitím výtvarných činností a prosociálnost u cílové skupiny obviněných ve věkovém rozmezí od osmnácti do dvaceti šesti let.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části se zaměřuji na definici stěžejních pojmů dané problematiky, popisuji specifika práce s vězněnými osobami zejména v oblasti trávení jejich volného času, zabývám se využitím výtvarného projevu v oblasti prosociální výchovy. Postupně jsou vymezeny a specifikovány pojmy mladí dospělí, základní pojmy pedagogiky a vězeňství, volný čas a pedagogika volného času, aktivity v penitenciární oblasti, výkon vazby, umění a s ním související pojmy výtvarná výchova, kreativita či motivace ve vztahu k prosociální výchově. V této části práce jsem vycházela převážně z pramenů odborné literatury.

Praktická část vychází z teoretické základny bakalářské práce a je zaměřena na realizaci projektu „Putování Malého prince“ Tento projekt byl uskutečněn ve Vazební věznici v Českých Budějovicích a podkladem se stala kniha od Antonia de Saint-

Exupéryho Malý princ. Příběh Malého prince mě motivoval k sestavení vlastního projektu. Vzhledem k tomu, že ve vězení panují specifické podmínky a omezené možnosti s přihlédnutím na bezpečnost, byl projekt zaměřen tak, aby byl realizovatelný a zároveň atraktivní i v těchto podmínkách. Cílem je rozvoj kreativního myšlení, sociálních dovedností, představitivosti, seznámení obviněných s příběhem Malého prince a možnost srovnání vlastních hodnot s hodnotami představenými v příběhu.

Můj projekt vychází z premisy, že všechny volnočasové aktivity osob ve výkonu vazby mají umožnit vězněným osobám smysluplné využívání času, a zmírnit tak nežádoucí dopad výkonu vazby na psychiku obviněných. Mezi hlavní cíle práce s obviněnými a uplatnění výtvarných technik patří rozvoj kreativity, schopnosti spolupráce a smysluplné využití volného času v rámci etické výchovy s prvkem prosociálnosti.

Projekt byl rozdělen do tří částí a vycházel ze snahy prostřednictvím četby a výtvarné činnosti podpořit u osob prosociální chování na základě příběhu Malého prince s důrazem na pozitivní hodnoty a priority v životě člověka. Zařazením prvku prosociálnosti do těchto aktivit můžeme hovořit o otevření nového pohledu na jednu z možností smysluplného využívání volného času mladých dospělých ve výkonu vazby.

1 Teoretická část

Teoretická část je zaměřena na vymezení některých důležitých pojmů, se kterými budeme i nadále pracovat v teoretické i praktické části. K nim patří pojmy mladí dospělí, volný čas, pedagogika volného času, vězeňství, výkon vazby, kreativita, motivace, výtvarná výchova, prosociální výchova a další specifické pojmy užívané v pedagogice a ve vězeňství.

1.1. Definice pojmu „mladí dospělí“

Nejprve bychom se měli pokusit definovat termín *mladí dospělí*, protože se jedná o věkovou skupinu, na kterou je zaměřena realizace projektu „*Putování malého prince*“.

Pod pojmem *mladí dospělí* chápeme jedince, kteří jsou svým věkem blízcí věku mladistvých, jež zařazujeme do časového období mezi patnáctým až osmnáctým rokem.

U vězňených osob většinou hovoříme v souvislosti s pojmem *mladí dospělí* o jedincích ve věkovém rozmezí osmnácti až dvaceti šesti let. Přesná definice pojmu není stanovena.

Takto staré jedince tak lze zařadit do období pozdní adolescence a mládí, jež se počítají od šestnáctého roku života a končí dosažením dvacátého třetího roku. Zařadit bychom je mohli však i do období rané dospělosti, jež zahrnuje jedince ve věkovém rozmezí mezi dvacátým třetím až třicátým pátým rokem.

Tato období se vyznačují specifickou charakteristikou věkových a duševních znaků, na základě kterých byla vytvořena tzv., periodizace dospělosti, již vymezuje psychologický slovník jako rozčlenění dospělosti do určitých časových období života člověka.¹ Nejrozšířenější periodizaci dospělosti, rozdělení do šesti období sestavil A. Chickering a R. Havighurst. Dále slovník charakterizuje věkovou periodizaci, jež vymezuje členění časových úseků podle věku člověka od narození až do jeho smrti.²

Bílá kniha o mládeži Evropské komise do pojmu mládež zahrnuje mladé dospělé od osmnácti do dvaceti pěti let.³

---

¹ Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 406.

² Srov. tamtéž, s. 406.

³ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež, volný čas*, s. 22.

Na tomto místě je vhodné zmínit i další stádia dospívání člověka, protože jsou relevantní pro tuto bakalářskou práci.

1.1.1. Adolescence (dospívání)

Tento pojem není v odborné literatuře jednoznačně užívaný. V české literatuře se chápe jako období mezi pubertou a ranou dospělostí u dívek od dvanácti do osmnácti let a u chlapců mezi čtrnáctým až dvacátým rokem. V anglické literatuře jde o komplexní pojetí pojmu dospívání od dvanácti do dvaceti tří let.⁴

Podle Říčana je to období mezi patnáctým a dvacátým rokem, tzv., období mezi dětstvím a dospělostí, které charakterizují určité znaky, např., fyzické dozrávání, přípravu na povolání, manželský život, dotváření vlastní identity, dosahování postupné emoční nezávislosti a rozvoj etického systému.⁵

1.1.2. Dospělost

Stádium dospělosti lze definovat jako postupné dosahování osobní zralosti. Z právního hlediska je hranice dospělosti stanovena zákonnými normami dané země, jedná se převážně o věkovou hranici, kterou dosáhne jedinec dovršením osmnáctého roku svého života.

Z psychologického hlediska hovoříme též o dospělosti jako o vyzrálosti v oblasti biologické, citové, sociální nebo psychické, která se projevuje hlavně tím, že je člověk schopný uvědomit si svou odpovědnost za své jednání a činy.⁶

Období dospělosti se většinou člení na *mladší dospělost* (do třiceti let), *střední* (do čtyřiceti pěti let) a *starší* (do šedesáti let).

1.1.3. Raná dospělost

Ranou dospělost lze definovat jako kulminaci fyzické síly a tvořivosti. Mezi další znaky *rané dospělosti* patří založení rodiny, nástup do zaměstnání, přijetí občanské odpovědnosti, realistické plány do budoucnosti vzhledem ke svým možnostem, potřebám a zájmům.⁷

---

⁴ Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 18.

⁵ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta Životem*, s. 205-206.

⁶ Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 120.

⁷ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta Životem*, s. 248-250.

Existují různé definice rané dospělosti, které se navíc liší způsobem věkového ohraničení:

- § Podle *periodizace věkové* je to období mezi šestnáctým a dvacátým pátým rokem.
- § Podle *periodizace dospělosti* toto období končí dvacátým třetím rokem.
- § Podle *Eriksonovy teorie* osmi věků člověka je toto období zařazeno mezi devatenáctý až dvacátý pátý rok života.⁸
- § Podle Říčana se jako mladá dospělost označuje období kolem dvacátého roku, případně první polovina.⁹

Dosažení komplexní dospělosti je z psychologického hlediska individuálním procesem každého jedince doprovázeným určitými shodnými znaky. Z formálního hlediska je pro všechny jedince dosažení dospělosti jednotné, a nadchází osmnáctým rokem života.

1.2. Základní pojmy pedagogiky a vězeňství

V této kapitole vymezíme některé důležité pojmy, jako je výchova, vzdělávání, enkulturace, resocializace a penitenciární práce. Tyto pojmy se vztahují jak na oblast pedagogiky, tak vězeňství a v určitých momentech se vzájemně prolínají.

1.2.1. Výchova

“Výchova je v pedagogickém pojetí považována za záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti.”¹⁰

Vymezení pojmu výchova není jednoznačný, mezi teoriemi jednotlivých autorů existuje odlišnost v chápání daného termínu, také v pedagogické literatuře se tento pojem vymezuje různě.¹¹

V nejobecnějším pojetí je to výchovná činnost, která začíná v rodinné výchově od nejranějšího věku dětí, jejímž prostřednictvím dochází k předávání duchovního majetku z generace na generaci prostřednictvím vzorců a norem chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod.

---

⁸ Srov. PAVLAS, I., VAŠUTOVÁ M. *Vývojová psychologie I. Pro studenty učitelství a vychovatelství*, s. 35.

⁹ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta Životem*, s. 248.

¹⁰ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 15.

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 14.

Z pedagogického hlediska je v tomto pojetí výchova hlavní složkou procesu socializace (postupného začleňování jedince do společnosti).¹²

Podle V. Pařízka je výchova „*univerzální jev, který probíhá od narození člověka po celý jeho život.*“¹³

V užším slova smyslu je výchova chápána jako „*rozvíjení postojů, zájmů, potřeb, hodnot, charakterových a volných vlastností, tj., výchova jedince v oblasti mravní, estetické, pracovní, světonázorové, tělesné, právní apod.*“¹⁴

Obecným cílem výchovy je všestranný rozvoj osobnosti jedince, dosažení harmonie mezi fyzickými a duševními vlastnostmi, které vyjadřují potřeby aktuálního stavu a dalšího rozvoje společnosti.¹⁵

1.2.2. Vzdělávání

Na jedné straně spolu pojmy vzdělávání a výchova úzce souvisejí, ale na straně druhé vzdělávání představuje specifickou oblast, jež se nekryje s pojmem výchova.¹⁶

Z pedagogického hlediska se chápe vzdělávání jako „*proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování.*“¹⁷

Psychologický slovník charakterizuje vzdělávání jako přejímání stávajících zkušeností lidstva, chování a hodnotových systémů prostřednictvím zprostředkovaného procesu učení.¹⁸

Vzdělávání může být chápáno také jako vzdělávací proces. Ve smyslu výuky vzdělávání zahrnuje jak činnosti edukantů (žáků), kteří se učí, tak i činnosti edukátora (pedagoga), který je vyučuje.

V obecnějším pojetí je vzdělávání edukační proces, který není vázán na školní výuku, probíhá v různém edukačním prostředí a zahrnuje řízené učení různých subjektů jiným subjektem (rodiče), nebo prostřednictvím edukačního konstruktů (počítač, tištěný text, didaktická rada atd.).¹⁹

Vedle pojmu vzdělávání (osvojování si poznatků, dovedností postojů...) rozlišujeme pojem vzdělání (osvojení si vědomostí, dovedností, poznatků...), který

¹² Srov. ŠIKULOVÁ, R., KOLÁŘ, Z. *Kapitoly z obecné pedagogiky*, s. 36.

¹³ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 29.

¹⁴ ŠIKULOVÁ, R., KOLÁŘ, Z. *Kapitoly z obecné pedagogiky*, s. 36.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 46.

¹⁶ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 15.

¹⁷ Tamtéž, s. 15.

¹⁸ Srov. HARTL, P. *Psychologický slovník*, s. 236.

¹⁹ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 272-273.

chápeme jako výsledek či produkt procesu (ukončení některého stupně vzdělávacích institucí).²⁰

1.2.3. Enkultura

„Proces, jehož prostřednictvím si jedinec v průběhu svého života osvojuje kulturu dané společnosti (...).“²¹

Pojem enkultura považují mnozí autoři za totožný s pojmem *socializace*. Jedná se o vnitřní přijetí formálních i neformálních kulturních norem a zkušeností společnosti jedincem, součástí enkultura je *přijetí základních právních a etických norem dané společnosti*.²²

1.2.4. Penitenciární práce

Výraz penitenciární práce je podle výkladového penologického slovníku v podstatě totožný s výrazem práce s vězni, či zacházení s obviněnými nebo odsouzenými.

Místo pojmu vězeňský se používá tento výraz tehdy, když chceme zdůraznit *podstatu* vězeňství založenou hlavně v *nápravě, výchově a resocializaci* vězňenských osob, a ne jenom v represii (často spojované i s tvrdým zacházením).²³

1.2.5. Resocializace

Resocializace je složitým procesem nápravy a převýchovy, příp., i dosažení změny u chybné socializace. V penitenciárním prostředí je resocializace označována, jako *korektivní socializace* nebo *penitenciární resocializace*. Jedná se o *preventivně výchovné a vzdělávací soubory aktivit pro obviněné a programy zacházení s odsouzenými*, které nahradily dřívější tzv., resocializační programy.

Nejdůležitějším cílem v komplexním uchopení resocializace je změnit osobnost vězně a nasměrovat ho žádoucím společenským směrem, aniž by v budoucnu páchal další trestnou činnost. Pokud se nepodaří socializace celé osobnosti, nastupují cíle dílčí, zaměřené na změnu reakcí, motivů, hodnot atd.

Resocializace je vlastně přípravou vězněného člověka na běžný život po propuštění a plnění jeho sociální role běžného řadového občana, spočívající v práci, péči o rodinu, či zpřetrhání vazeb s původní kriminální skupinou.²⁴

²⁰ Srov. ŠIKULOVÁ, R., KOLÁŘ, Z. *Kapitoly z obecné pedagogiky*, s. 41.

²¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 58.

²² HARTL, P. *Psychologický slovník*, s. 194.

²³ Srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*, s. 49.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 76-77.

1.3. Volný čas

V této kapitole se budeme blíže zabývat fenoménem volného času. Různí autoři definují pojem volný čas jinou formou, ale v podstatě vycházejí ze stejné premisy. V oblasti volného času dochází k výraznému formování osobnosti jedince, a je proto stejně důležitá jako oblast školní nebo pracovní, během nichž je osobnost jedince také ovlivňována.²⁵

Volný čas lze chápat jako činnost, jíž se člověk věnuje dobrovolně a do níž vkládá svá určitá očekávání, jež ho obohacuje a přináší mu pocit uspokojení.²⁶

Využití volného času je individuální a dobrovolné na základě svobodného rozhodnutí každého jedince vzhledem k jeho zájmům, potřebám, životnímu stylu nebo jeho sociálnímu postavení ve společnosti.

Volný čas je také vymezen jako časový prostor, který vznikne v době, kdy si neplníme pracovní ani osobní povinnosti. Je to doba, která zbývá k regeneraci pracovních, duševních sil a k rozvoji celé osobnosti.²⁷

Volný čas také můžeme vymežit v pozitivní nebo negativní rovině. Pozitivní volný čas vnímáme jako čas, ve kterém se můžeme věnovat činnostem, jež děláme rádi, přinášejí nám pocit radosti a uspokojení. Jsou to činnosti, při kterých můžeme rozvíjet svou osobnost, které nás těší a poskytují nám určitý pocit uvolnění a naplnění. Negativní volný čas se oproti pozitivnímu času vymezuje jako čas, který zbývá po splnění všech ostatních povinností a po uspokojení biologických potřeb.²⁸

Volný čas je součástí individuální etiky každého člověka, každý je zodpovědný za svůj vlastní přístup k volnému času. Kvalitu našeho života, zdraví a pohody ovlivňuje aktivní nebo pasivní prožívání tohoto času.

Mezi osobnostní faktory ovlivňující využívání volného času patří např., potřeby, hodnoty nebo postoje, které také souvisí se sklony a zájmy člověka. Mezi ostatní faktory můžeme zařadit věk, typ osobnosti, zdravotní stav, úroveň vzdělání, ekonomické zázemí a mnohé další.

Aktivní prožívání volného času s pozitivním zaměřením je zdrojem štěstí, radosti, potěšení a hlavně lékem na stres a nudu, ale také jedním z preventivních faktorů v boji proti pasivitě a patologickým jevům společnosti.

---

²⁵ Srov. SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 33.

²⁶ Srov. Hofbauer, B. *Děti, mládež volný čas*, s. 13.

²⁷ Srov. tamtéž, s. 13.

²⁸ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*, s. 26.

1.3.1. Funkce volného času

Autoři zabývající se fenoménem volného času se liší při popisu jeho funkce. Mezi hlavní funkce volného času nejběžněji zmiňované podle Hofbauera patří: *odpočinek* (regenerace pracovní síly), *zábava* (regenerace duševních sil) a *rozvoj osobnosti* (spoluúčast na utváření kultury).²⁹

Německý pedagog Horst W. Opaschowski, vymezuje další funkce volného času. Sestavil podrobnější přehled hlavních potřeb moderního člověka, podařilo se mu tak zmapovat očekávání lidí s ohledem na jejich aktuální potřeby ve vztahu k volnému času na konci 20. století. Při své práci čerpal z výsledků výzkumů volného času, dovolené a zdraví.³⁰

Podle Opaschowského má volný čas následující funkce:

- § *Rekreace*: Potřeba posílení zdraví, odpoutání se od všední reality, navození příjemných pocitů.
- § *Kompenzace*: Vyrovnání nedostatků ze zklamání, z neuspokojení potřeby (frustrace), odreagování se, uvolnění se, nicnedělání, bezstarostnost.
- § *Výchova a další vzdělávání*: Potřeba poznání a realizace v oblasti edukace.
- § *Kontemplace*: Potřeba poznání, otázka smyslu života uvědomění si své vlastní identity a individuality.
- § *Komunikace*: Potřeba kontaktu s ostatními lidmi, společné prožívání volného času, rozhovory, zábava.
- § *Integrace*: Potřeba začlenění se do určité skupiny, sociální učení prostřednictvím skupiny, vnímání skupinové atmosféry, pocit sounáležitosti.
- § *Participace*: Potřeba podílení se na rozvoji společnosti, spolupráci a realizaci dosahování společných cílů.
- § *Enkulturační*: Vlastní rozvoj a činnost v kulturní oblasti, jedná se o vlastní vyjádření prostřednictvím umění nebo sportovních aktivit.³¹

Podle Havighursta musí volný čas zahrnovat účast na sociálním životě, poskytovat možnost k zajímavému prožití a tvůrčímu vyjádření osobnosti, dbát na pravidelné a rutinní utváření životních činností jedince a současně být zdrojem úcty k sobě samému i respektování ostatních.³²

²⁹ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

³⁰ Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*, s. 31.

³¹ Srov. tamtéž, s. 32-33.

³² Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*, s. 26.

1.3.2. Pedagogika volného času

Jednou z disciplín pedagogiky je pedagogika volného času. Napomáhá dětem, dospívajícím a dospělým ke smysluplnému a autonomnímu využití volného času se zaměřením na výchovné a vzdělávací prostředky.³³

Pedagogika volného času se rozvíjí celosvětově a má vysokou společenskou důležitost. V Německu je užíván termín „Freizeitpädagogik“, tento výraz v sobě skrývá dva pojmy, pojem *mimoškolní vzdělávání* i *pedagogiku volného času*. Možná by bylo přesnější užívat i v češtině oba dva pojmy současně a vžitou *mimoškolní výchovu* doplnit ještě o termín *mimoškolní vzdělávání*.³⁴

V České republice a na Slovensku je chápána pedagogika volného času také jako synonymum termínu *mimoškolní výchova*, v dnešním pojetí se jedná o pozitivní vymezení volného času a rozšíření na všechny věkové skupiny na rozdíl od dřívějšího pojetí mimoškolní výchovy, která byla vymezena negativně a zaměřena jen na děti a mládež.

Hlavním cílem takto chápané pedagogiky je: „(...) rozvinutí organizace a metodiky aktivit dětí, mládeže a dospělých ve volném čase tak, aby přispívaly k rozvoji jejich osobnosti i prostředí, v němž žijí (...).“³⁵ Toto pojetí zastává většina českých odborníků (pedagogů i pedagogických teoretiků), např., Hofbauer, Průcha, Walterová nebo Mareš.

Pokud budeme chápat pedagogiku volného času jako samostatnou disciplínu pedagogiky, můžeme se opřít o přístup Horsta W. Opaschowského, který hovoří o pedagogice volného času jako o spektrální vědě. Tu chápe jako souhrn aktivit, jimiž naplňujeme jednotlivé části svého volného času (např., kultura, konzum, zábava, turismus, média, sport, hra), které se prolínají jako barvy spektra. Výhodou tohoto pojetí je vědeckost, nevýhodou nejasné ohraničení, kdy může stát v pozadí prakticky pedagogický prvek.³⁶

---

³³ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 152.

³⁴ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 93-94.

³⁵ *Základy pedagogiky volného času, skriptum*. 7/2009, s. 5.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 5.

Důležité je zmínit výchovné cíle pedagogiky volného času, jež popsala Pávková.

Podle ní můžeme vymezit následující cíle:

- § *obecné*: Uchopení pojmu volného času jako významné hodnoty našeho života, snaha naučit jedince s ním pracovat, hospodařit a rozumně ho využívat v rámci svého časového fondu, který zbývá po splnění všech pracovních i nepracovních povinností;
- § *dílčí*: Do těchto cílů můžeme zařadit např., snahu naučit jedince rozvíjet své individuální zájmy a specifické schopnosti, uspokojovat a kultivovat potřeby např., pomocí zájmových činností. Pomoci nalézt cestu ke zdravému životnímu stylu, a tento styl si osvojit. Podporovat myšlenku dalšího vzdělávání v celoživotním procesu;
- § *specifické*: Oblasti jednotlivých zájmových činností mají ještě své specifické cíle podle svého konkrétního zaměření.

Všeobecným cílem pedagogiky volného času, společným s ostatními odvětvími pedagogiky je: „*relativní samostatnost jedince ve společnosti, tzn., ochota a schopnost ke svobodě, solidaritě a zodpovědnosti, dále pak ke kreativní vlastní činnosti a komunikativnímu jednání, a nakonec k sociální angažovanosti a účasti na společenském životě.*“³⁷

1.3.3. Vztah pedagogiky volného času k ostatním disciplínám pedagogiky v penitenciárním prostředí

Ve vězeňství se prolíná pedagogika volného času s *penitenciární* pedagogikou a *resocializační* pedagogikou, které se řadí do skupin speciální pedagogiky, *sociální* pedagogikou (hlavně s její praktickou částí) a s ostatními *penitenciárními disciplínami*.

Sociální pedagogika se zabývá: „*(...) výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých (...), je rovněž zaměřena na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, na skupiny mládeže ohrožené drogami, na jedince propuštěné z vazby apod.*“³⁸ Mezi hlavní okruhy problémů, jimž se sociální pedagogika věnuje, patří mj., kriminalizace mládeže, kriminogenní skupiny a subkultury mládeže, resocializace trestaných osob, korektivní a převýchovné postupy, delikvence a agrese mládeže.³⁹ V těchto oblastech také již hraničí s výše zmíněnou penitenciární pedagogikou.

³⁷ Výukový CD-ROM Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

³⁸ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 203-204.

³⁹ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 87-90.

Penitenciární pedagogika se zabývá výchovným působením na vězněné osoby. Je chápána jako „specifická součást etopedie (...)“.⁴⁰ Je také označovaná jako forezí pedagogika, někteří autoři vymezují tuto pedagogiku také jako kriminální nebo pedagogikou odsouzených.

Obecným cílem penitenciární pedagogiky je výchova člověka v souladu se zásadami obecné pedagogiky, ale vzhledem k určitým omezením je nelze v podmínkách věznice realizovat v plném rozsahu. Specifické cíle jsou např., překonání protispolečenských tendencí, odstranění nežádoucích forem chování, utváření a přetváření osobnosti ve smyslu pozitivních společenských norem a cílů umění přizpůsobit se. Individuální cíle jsou stanoveny a přizpůsobeny s ohledem na neopakovatelnost a jedinečnost každé osobnosti. Do těchto cílů zařazujeme adaptaci, osvojení si dovedností vědomostí a návyků, přípravu jedince pro jeho budoucí život po propuštění z výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody.⁴¹

V penitenciárním prostředí probíhá také praktická realizace sociální pedagogiky prostřednictvím výchovného působení na vězně, především vlivem činnosti vychovatelů a pedagogů.⁴²

Speciálním druhem pedagogiky, která se zabývá výchovou jedinců, u nichž došlo k chybné, neúspěšné, nedostatečné nebo deformované socializaci, je resocializační pedagogika.⁴³

Penitenciární disciplíny se zabývají jednotlivými aspekty uvěznění. Do této skupiny řadíme především penitenciární pedagogiku, dále psychologii, právo, psychiatrii a sociologii, jež tvoří dohromady penitenciární nauku. V tomto případě se zatím jedná o nekonstituovanou vědu.⁴⁴ Stejně tak je v České republice málo rozšířená tzv., penitenciární sociologie, jež se zabývá vztahy mezi vězeňským personálem a vězni, sociologickým popisem obviněných, odsouzených, poradenstvím nebo zkoumáním jevů vězeňské subkultury.⁴⁵

Pedagogický ústav v Praze ve spolupráci s oddělením pro sociální péči a policejním ředitelstvím již ve dvacátých a třicátých letech minulého století analyzoval a soustavně sledoval některé jevy jako zločinnost mládeže a vězeňská výchova mladistvých a došel

---

⁴⁰ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie*, s. 40.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 40.

⁴² Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 88.

⁴³ Srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*, s. 77.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 49.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 53.

k závěru, že mladí zločinci nekradou nebo nevraždí z bídy nebo z hladu, ale z vidiny lehce získaných peněz, nemají sebekázeň ani mravní odpovědnost: „*Hlavní pramen zločinnosti jest v nedostatečné mravní výchově mládeže (...)*.“⁴⁶

Z výsledků tehdejších analýz a jejich porovnáním s dnešní situací v dané oblasti bychom mohli říct, že problémy „převýchovy“ tehdejší doby jsou v podstatě shodné se současnými problémy v penitenciární oblasti.

1.4. Zájmové činnosti v penitenciárním prostředí

V této kapitole si vymežíme pojem zájmových činností a jejich realizaci v penitenciárním prostředí.

Podle J. Pávkové jsou zájmové činnosti „*cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností*.“⁴⁷ Základním prvkem zájmů jsou potřeby, jejich rozvíjení a uspokojování, jsou také závislé na osobnosti člověka.⁴⁸ Zájmy se dají charakterizovat jako schopnosti trvalejšího zaměření nebo soustředění člověka na určité činnosti doprovázené emocemi.⁴⁹

Pávková dále dělí zájmy do pěti hlavních skupin, na společensko-vědní, pracovní-technické, přírodovědné, esteticko-výchovné, a zájmy s tělovýchovným, sportovním a turistickým zaměřením.⁵⁰

Uplatňování zájmových činností v penitenciárním prostředí by mělo mj., vycházet z jednoho z Evropských vězeňských pravidel, které říká: „*Život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě*.“⁵¹

Zájmové činnosti jsou realizovány prostřednictvím souborů aktivit preventivně výchovných a vzdělávacích programů u obviněných a programů zacházení u odsouzených.

V rámci těchto aktivit fungují v penitenciárním prostředí např., sportovní, čtenářské, hudební, jazykové, počítačové, výtvarné, přírodovědné, historické a jiné kroužky. Kroužky jsou stanoveny vždy podle možností dané věznice, zájmu obviněných, odsouzených a počtu zaměstnanců, kteří jsou kompetentní k organizaci a realizaci těchto aktivit.

---

⁴⁶ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 87-88.

⁴⁷ PÁVKOVÁ, J., a kol. *Pedagogika volného času*, s. 96.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 96.

⁴⁹ Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 694.

⁵⁰ PÁVKOVÁ, J., a kol. *Pedagogika volného času*, s. 98-101.

⁵¹ SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*, s. 18.

Vězení představuje specifické sociální prostředí, kde panují odlišné podmínky od podmínek běžného života. Pokud hovoříme o životě obviněných a odsouzených ve vězení, hovoříme o vězeňské subkultuře,⁵² ale i v tomto specifickém prostředí se dají naplnit téměř všechny funkce volného času s ohledem na určitá omezení.

Především je to funkce *kontemplace*, která je v daném prostředí velice důležitá, protože někdy vede k přehodnocení dosavadního způsobu života a hledání nového životního smyslu. Zahrnuje také pochopení vlastní osobnosti formou různých sociálně-psychologických činností pod vedením odborného pracovníka.

Dále je to potřeba *komunikace* např., při společných činnostech, zájmových a jiných aktivitách.

Pocit sounáležitosti k určité sociální skupině a potřeba začlenění (*integrace*) vede ke zlepšení vztahů mezi spoluvězni a posilování žádoucích sociálních vazeb.

Spolupráce mezi jednotlivci nebo skupinami jednotlivců (*participace*) vede k uskutečnění společných cílů, může se jednat např., o společné projekty v oblasti esteticko-výchovné, sportovní nebo pracovní.

Formou výtvarných, pracovních nebo sportovních činností je naplňována funkce *enkulturace*. Při těchto aktivitách dochází k vlastnímu vyjádření i k uvolnění emocí např., prostřednictvím výtvarného projevu.

Sportovní činnosti můžeme řadit i mezi odpočinkové aktivity, naplňují funkci *rekreace*, odreagování se od reality běžného vězeňského života, jsou také ventilem k uvolnění napětí a stresu, tudíž napomáhají ke zmírnění projevů agresivity mezi vězni.

Sport patří mezi oblíbené a trvale vyhledávané volnočasové aktivity, jak ve vězení, tak i v běžném životě mladistvých a mladých dospělých.⁵³

1.4.1. Soubory preventivně výchovných a vzdělávacích aktivit pro obviněné

V této podkapitole jsem vycházela především z dokumentů souboru preventivně výchovných a vzdělávacích aktivit pro obviněné, které byly vydány ředitelem Odboru výkonu vazby a trestu Vězeňské služby ČR v roce 2006. Tyto podklady slouží jako orientační návody pro realizaci zmíněných aktivit a byly vydány pro jednotlivé vazební věznice a pro věznice s oddělením výkonu vazby.

---

⁵² Srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*, s. 95.

⁵³ Srov. KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času 1*, s. 80.

S uvězněním souvisí i značná omezení, což je zvláště stresující hlavně pro mladistvé a mladé dospělé, kteří jsou zvyklí na plejádu vzrušivých podnětů, které sami aktivně v běžném životě vyhledávají.⁵⁴

Podle řádu výkonu vazby č. 109/1994 Sb. „*věznice nabídne obviněnému účast v nejméně jednom preventivně výchovném, vzdělávacím, zájmovém a sportovním programu*“.⁵⁵ Realizaci aktivit včetně časové dotace podrobněji upravují vnitřní řády věznic. Proti běžnému životu a vzhledem k negativním faktorům ve vězení je to základní minimum, které mohou věznice nabídnout vězněným osobám.

Cílem preventivně výchovných a vzdělávacích aktivit je umožnit obviněným smysluplně využívat volný čas, a zmírnit tak nežádoucí dopad výkonu vazby na psychiku obviněných. Dalším cílem je vytvářet předpoklady k návykům a k aktivnímu využití volného času i v běžném životě, směřovat obviněné k aktivnímu řešení životních situací bez agresivních a únikových reakcí.

Tyto aktivity se zaměřují hlavně na preventivní, vzdělávací, výchovnou a volnočasovou oblast. Patří sem výchovné, vzdělávací, zájmové, sportovní, psychologické a psychorelaxační činnosti.

Mezi vzdělávací aktivity lze zařadit např., výtvarnou výchovu, historický, čtenářský, přírodovědný, sportovní nebo počítačový kroužek, popř., sebevzdělávání nebo opakování základního učiva z různých předmětů a využití volného času k prohloubení znalostí, podporujících samostatné myšlení.

Jednotlivé kroužky mají své jasné funkce. Historický kroužek umožňuje obviněným na jednotlivých dějinných epochách pochopit význam lidského faktoru ve vývoji lidstva. Aktivity čtenářského kroužku jsou zaměřeny na osvojování si nových poznatků a formují vztah k české a světové literatuře. Přírodovědný kroužek umožňuje postupně získávat potřebné dovednosti a návyky v přístupu k flóře a fauně. Jedná se především o péči o pokojové rostliny (množení, výsadba) nebo sladkovodní akvaristika. Činnost kroužku je především využívána pro estetizaci společných prostor věznice. Sportovní kroužek probíhá v rámci možností vazební věznice, podporuje zvyšování fyzické kondice a prohlubování morálně volných vlastností. V případě příznivého počasí jsou realizovány aktivity venku (věžeňské dvory). Počítačový kroužek se zaměřuje na osvojení základních pravidel a návyků při práci s počítačem.

---

⁵⁴ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 63.

⁵⁵ *Řád výkonu vazby č. 109/1994 Sb.*

Mezi preventivně výchovné aktivity můžeme zařadit také sociálně-psychologický výcvik a psychorelaxační techniky. Cílem těchto aktivit je rozvoj verbálních dovedností, posilování žádoucích sociálních vazeb, zhodnocení vlastního života a pochopení negativních projevů, pochopení vlastní osobnosti.

Některé metody sociálně-psychologického výcviku

- § *Sociální status*: Technika, která může zjistit sociální postavení jedince, kam zařazuje sebe, jak se hodnotí. *Realizace*: Jedinec zakreslí sebe podle svého uvážení do příslušné kružnice a jména svých přátel podle toho, jaké místo mezi nimi zaujímá.
- § *Rodina*: Hlubší zamyšlení nad vztahy v rodině, zda vězněný jedinec má v rodině určitou pozici, či se cítí izolován. Zjišťování důležitosti rodinného zázemí. *Realizace*: List papíru představuje prostor pro rodinu, ve které obviněný žije. Jedinec se zakreslí doprostřed (kroužek s označením „já“). Zadání je nakreslit členy rodiny formou kroužků a napsat, o koho se jedná.
- § *Kruh aktivit*: Technika, prostřednictvím které se dozvídáme, jak jedinec tráví svůj volný čas.
- § *Realizace*: Do kruhu obviněný vyznačí pomocí výseče, jak převážně tráví svůj den. Velikost výseče by měla odpovídat množství času, který věnuje dané aktivitě. Tento kruh vlastně znamená obyčejný den.
- § *Horoskop*: Pomocná technika, která napoví o vztahu jedince k určité osobě a o tom, na kolik mu je blízká a známá. *Realizace*: Obviněný namaluje dvanáct různě rozmístěných hvězdiček, které později libovolně propojí. Tento obraz představuje souhvězdí, jež může libovolně pojmenovat. Ve dvojici (skupině) si tyto obrazce vězni vymění a napíší k dané osobě horoskop.

Mezi zájmové aktivity můžeme zařadit téměř všechny činnosti z výchovných a vzdělávacích aktivit, protože tyto oblasti se vzájemně prolínají a jsou zaměřeny na výchovu, smysluplné využívání volného času a rozvoj jedince v různých oblastech výše jmenovaných činností.

Na rozdíl od programů zacházení pro odsouzené, které sestavuje tým odborných pracovníků na základě komplexní diagnostiky, jsou soubory aktivit pro obviněné sestavovány bez předchozí diagnostiky osob ve výkonu vazby, protože cílem těchto aktivit nejsou konkrétní změny, ale zmírnění psychického dopadu výkonu vazby.

Mezi negativní faktory, které mají vliv na aktivní využívání volného času u osob ve výkonu vazby, patří např., malé prostory pro realizaci aktivit, krátkodobý pobyt mimo celu, omezené možnosti sportovního, kulturního nebo zájmového vyžití, realizace závislá na přítomnosti kompetentních zaměstnanců, zájmové, vzdělávací, kulturní nebo sportovní aktivity určené pro jednotlivce nebo pro malé skupiny (bezpečnostní a kapacitní důvody) či nemožnost uplatnit své zájmy v rozsahu svých potřeb a přání.⁵⁶

1.5. Charakteristika vězeňství v České republice

Tato kapitola se věnuje stručné charakteristice vězeňského systému, právním normám u obviněných, odsouzených a zaměstnanců vězeňské služby.

Vězeňství je nedílnou součástí trestní politiky každého právního systému dané země. Je to komplexní pojem pro celý vězeňský systém. Jeho organizace, financování a fungování je v kompetenci ministerstva spravedlnosti.

Vězeňskou službu České republiky řídí ministr spravedlnosti prostřednictvím generálního ředitele Vězeňské služby ČR.⁵⁷ Příslušné zákony a vyhlášky přesně vymezují práva a povinnosti vězněných osob i zaměstnanců vězeňské služby.

Mezi hlavní úkoly vězeňské služby patří především správa a střežení vazebních věznic a věznic, zajišťování bezpečnosti, udržování kázně a pořádku v těchto objektech, předvádění a eskortování vězněných osob, přísné dodržování zákonnosti v podmínkách výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, zajišťování a udržování bezpečnosti a pořádku v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva.⁵⁸

Generální ředitel na základě své pravomoci vydává nařízení, které vedle zákonů upravují a vymezují práva, činnosti a povinnosti zaměstnanců vězeňské služby, nebo zavádějí některá zvláštní opatření na základě aktuálních bezpečnostních nebo jiných potřeb současné moderní společnosti, a které bezprostředně vedou ke změnám, doplnění nebo inovaci stávajících nařízení.

Právní normy, které upravují práva a povinnosti obviněných osob jsou:

§ Zákon o výkonu vazby č. 293/1993 Sb., v platném znění. Účinný od 1.1.1994.

§ řád výkonu vazby č. 109/1994 Sb., v platném znění.

⁵⁶ Srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*, s. 63-64.

⁵⁷ Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*, s. 21.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 22.

Právní normy, které upravují práva a povinnosti odsouzených osob jsou:

§ Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb., v platném znění. Účinný od 1. 1. 2000.

§ řád výkonu trestu odnětí svobody, č. 345/1999 Sb., v platném znění.

Právní normy, které upravují práva a povinnosti zaměstnanců a příslušníků vězeňské služby jsou:

§ Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní České republiky, v platném znění. Účinný od 1. 1. 2003. Podle tohoto zákona je řízena vězeňská služba ČR.

§ Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků ozbrojených sborů v platném znění, účinný od 1. 1. 2007.

Vedle zákonů a právních norem existují také tzv. neprávní normy, tzv. vnitřní řády věznic. Ty musí být v souladu s příslušnými zákony a vyhláškami, vydávají je ředitelé jednotlivých věznic. Vnitřní řády mohou být rozdílné, sestavují se vždy s ohledem na konkrétní podmínky dané věznice, upravují podrobněji život ve věznici, práva a povinnosti vězňených osob. Měly by být přeloženy do několika jazyků, upravují i realizace konkrétních zájmových činností.⁵⁹

České vězeňství je svým přístupem srovnatelné s ostatními evropskými vězeňskými systémy.⁶⁰ Dodržuje *Evropská vězeňská pravidla* i *Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězňenými*, které obsahují stovku konkrétních pravidel a slouží k inspiraci státům Evropské Unie.⁶¹

Od roku 1989 se v penitenciárním prostředí klade hlavní důraz na dodržování principů *humanizace*: Zejména zachovávání občanských práv, svobod a lidské důstojnosti. Dále se dbá na to, aby nedocházelo k diskriminaci, psychickému ani fyzickému nátlaku.

---

⁵⁹ Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*, s. 31.

⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 18.

⁶¹ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 19.

1.5.1. Výkon vazby

„Vazba na rozdíl od trestu odnětí svobody není a nemůže být trestem.“⁶² Slouží pouze pro zajištění obviněného pro účely trestního řízení. Existují jen tři důvody výkonu vazby: *útěková*, *koluzní* (hrozí ovlivňování svědků), *předstižná* (hrozí dokonání trestné činnosti).⁶³ Cílem výkonu vazby není resocializace a převýchova jako u výkonu trestu odnětí svobody, ale naplnění těchto tří důvodů. Výkon vazby má dvě formy: *pevnou* a *volnou*.

Pevná forma vazby znamená, že jedinec je zařazen na klasickou celu. K tomu dochází především v případech, kdy se jedná v případě obviněných o společníky a na svobodě by mohlo dojít k vzájemnému ovlivňování.

V pevné vazbě dochází k absolutní izolaci od sociálního okolí, to znamená velkou zátěžovou situaci hlavně pro jedince, u kterých se jedná o první zkušenost se ztrátou svobody. Dostavuje se pocit nejistoty, vnitřního napětí, pocit ohrožení a strachu z budoucnosti. Z psychologického hlediska často vede tato forma vazby ke zhoršení psychického stavu obviněného, depresím, frustraci nebo deprivaci. Jak jedinec zvládne danou situaci, záleží také na typu osobnosti, předchozí zkušenosti a samotným podmínkám vazby.⁶⁴

Volná forma vazby (vazba se zmírněným režimem) znamená, že jde o zařazení na celý ložnicového typu, kde je povolen po stanovenou dobu volný pohyb po oddělení a možnost kontaktu i s ostatními obviněnými.

Od tradiční formy vazby by mělo být v budoucnosti zcela upuštěno hlavně vzhledem k velké psychické zátěži a celkové humanizaci vězeňství.⁶⁵

Ve výkonu vazby musí být dodržován princip *presumpce* nevinny, to znamená, pokud nebyl obviněný pravomocně odsouzen soudem, je na něj potřeba pohlížet, jako by byl nevinen.

---

⁶² HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 45.

⁶³ Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*, s. 67.

⁶⁴ Srov. NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. *Psychologie v právu*, s. 18-19.

⁶⁵ Srov. NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. *Vybrané kapitoly z porézní psychologie pro právníky*, s. 18.

1.6. Využití výtvarného umění ve vězeňské praxi

Nejzákladnější funkcí umění podle Aristotela je uspokojování estetických potřeb člověka a mírnění bolesti. Dnešní teorie vymezuje funkce umění podle převažujících orientací, buď jsou zaměřeny *sociálně* (např., funkce estetická, sociálně integrační, sociálně stimulační, duchovně a mravně propagační atd.) nebo *individuálně* (např., funkce kompenzační, individualizační, idealizační, praktická, zkrášlovací atd.).⁶⁶

Dále funkce rozdělujeme na základě určitého společného znaku, do čtyř hlavních skupin.

§ *Bazální funkce*: Centrální funkce, která odráží smysl a poslání umění

§ *Formativní funkce*: Slouží k nalézání vlastní identity

§ *Terapeutická funkce*: Mají léčebné a relaxační účinky

§ *Rekreační funkce*: Přináší odpočinek a regeneraci síly

Předložené hlavní funkce umění dělíme ještě do dalších podskupin, tudíž jsou velmi obsáhlé, a umožňují tak všem pedagogickým pracovníkům při svém výchovném působení volit ze široké škály výchovných možností.

Během tvořivé práce při výtvarných činnostech může člověk prožívat příjemné chvíle, uvolnit se, odpočinout si od starostí běžného dne.⁶⁷ Výtvarné aktivity v tomto pojetí plní hlavně funkci terapeutickou.

1.6.1. Výtvarná výchova a její využití u obviněných osob

V této podkapitole jsem vycházela ze souborů preventivně výchovných a vzdělávacích aktivit pro obviněné.

Jak už bylo zmíněno v kapitole o výkonu vazby, vazba není trestem, slouží pouze pro zadržení obviněného pro účely orgánům činným v trestním řízení. Hlavním cílem výkonu vazby je zmírnění záporného dopadu uvěznění na psychiku obviněných a smysluplné využívání volného času.

Základní charakteristikou výtvarné výchovy je tvořivost, která zabezpečuje aktivní přístup a efektivitu činností. Cílem této aktivity je umožnit obviněným využívat volný čas k rozvoji estetické citlivosti, vlastní individuální tvořivosti a vnímání mimouměleckého estetična (např. krásy života, přírody, předmětů vytvořených člověkem).

⁶⁶ Srov. SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 30.

⁶⁷ Srov. HAZUKOVÁ, H., ŠAMŠŮLA, P. *Didaktika výtvarné výchovy*, s. 3-14.

Při realizaci výtvarných aktivit, které probíhají v kulturní místnosti nebo cele, se používají různé metody a formy, např. rozhovor, beseda, diskuse, pozorování, vlastní činnost, experimentování.

U individuální výtvarné formy pozorujeme rozdílnou úroveň technických dovedností, všímáme si osobitého způsobu výtvarného vnímání, vidění, estetického prožívání a hodnocení skutečnosti.

Při uplatňování vhodných výtvarných technik (např. kresba, malba, modelování či plastika) můžeme využít zároveň i různé metody, které u vězněných osob vedou k rozvoji schopností i myšlení, příp., mohou mít terapeutický efekt (kresba tužkou, koláže, estetizace vlastního prostředí, práce s barvami a jejich symbolikou).

Při realizaci jakékoli aktivity nesmíme podceňovat bezpečnostní podmínky ani obviněné, s nimiž přicházíme do styku. Pedagog by měl být stále ve střehu a neměl by zapomínat na to, kde a s kým právě pracuje.

Pro určité skupiny vězněných osob je tvůrčí výtvarná činnost relaxací a tvorba se jim stává možností vyjádřit svou potlačenou osobnost.⁶⁸

1.6.2. Kreativita

Kreativita, či také tvořivost je termín, se kterým se neustále setkáváme v každodenním životě, v práci, ve škole, i ve volném čase. V dnešní moderní době vznikají požadavky nových nápadů nových způsobů řešení, samostatnosti a tvůrčího myšlení. Kreativitou se většinou rozumí myšlenkový pochod, ze kterého vzniká např., impuls k novému nápadu, řešení, uměleckému, pracovnímu postupu nebo aktivitě, z níž vznikají jedinečné, originální výrobky, umělecká díla nebo projekty, které nás posouvají dál v našem celoživotním rozvoji.

Dacey ve svém díle věnovaném kreativě uvádí: *„Lze říci, že v dosavadní historii lidstva byla naší nejcennější schopností inteligence: schopnost učit se a využívat stávajících vědomostí. V nadcházejícím tisíciletí tomu tak již nebude. Největší cenu pro nás bude mít tvořivost, schopnost vytvářet vědomosti nové.“*⁶⁹

Hlavsov (tvůrce kreativizační teorie) upozorňoval na to, že je třeba kreativitu chápat nejen jako schopnost, ale také jako stálou tendenci k vývoji.⁷⁰

Kreativitu tak můžeme dělit následovně:

---

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 67.

⁶⁹ DACEY, J. S. *Kreativita*, s. 11.

⁷⁰ Srov. HAZUKOVÁ, H., ŠAMŠULA, P. *Didaktika výtvarné výchovy*, s. 51.

vnější podle různých oborů, vědeckou, uměleckou, reprodukční, technickou nebo sociální (výchova, vedení lidí, studium vztahů mezi lidmi atd.)

vnitřní, kde je tvorba zaměřená dovnitř, tvorba životního stylu, sebepoznání, osobnostní růst atd.⁷¹

Axiomy (výchozí předpoklady) kreativity jsou následující premisy: Každý člověk ve větší nebo menší míře může být kreativní. Kreativita se může projevit v každé aktivitě, některé aktivity jí však poskytují větší prostor.

Nesprávným pedagogickým přístupem, ať už je způsobený neznalostí, popř., tím, že tyto axiomy pedagog neuznává a při své práci je neuplatňuje, může dojít k situaci, že nejen že nepodporuje, ale naopak brzdí rozvoj kreativity jedinců.⁷²

Proces vzniku originálního řešení vyžaduje jako první motivaci, nadšení a víru, že se dostaví úspěch. Dále je potřeba při řešení problému používat tzv., pružné myšlení a řešení případně odložit, „pracovat“ na problému podvědomě a trpělivě, než se dostaví úspěch, který nemusí být okamžitý. Pro kreativitu je také důležité zapojení obou mozkových hemisfér (jejich součinnosti).⁷³

Osche při svých studiích lidí s výjimečnými tvořivými schopnostmi (Einstein, Picasso, Freund...) došel k závěru, že pocházeli v minulosti i v současnosti v převážné většině z intelektuálního prostředí, kde se rodiče snažili o komplexní, harmonický vývoj a vytvoření správně orientovaného žebříčku hodnot s důrazem na čest.⁷⁴

Z moderních výzkumů vyplývá, že pro kreativitu není nezbytná mimořádná inteligence, lze o ní hovořit jako o vlastnosti spojené s poznáním, postoji, genetickou výbavou, která je spojena se sebevyjádřením.

„Kreativita člověka je podstatou bytí (...)“⁷⁵, proto není třeba, aby člověk získal ocenění národa nebo mezinárodní uznání, aby mohl užívat přívlastek kreativní.

1.6.3. Kreativita ve vztahu k výtvarné výchově

Oblasti výtvarné výchovy a tvořivosti se v určitých fázích prolínají, ale nejsou totožné. V oblasti rozvoje výtvarných schopností má uplatnění principu kreativity velký význam. „Neobvyklé téma vede k neobvykle vynalézavému řešení.“⁷⁶

⁷¹ Srov. KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost = kreativita*, s. 115-117.

⁷² Srov. LENC, L. *Etická výchova II*, s. 12.

⁷³ Srov. POKORNÝ, J. *Manuál tvořivé komunikace*, s. 107.

⁷⁴ Srov. DACEY, J. S. *Kreativita*, s. 13.

⁷⁵ JEBAVÁ, J. *Úvod do arteterapie*, s. 5.

⁷⁶ UŽDIL, J. *Výtvarný projev a výchova*, s. 214.

Za tvořivost se považuje to, co vychází z nás samých, není to spontánnost, je to impuls v oblasti sebevyjádření a představivosti bez direktivního přístupu. Tvořivost nemá být v protikladu s výtvarnou hodnotou, znalost teorie, historie, prostředků umění a zkušeností je ve výtvarném projevu neodmyslitelná.⁷⁷

„Výtvarná kreativita zaujímá významnější postavení v našem životě, než si uvědomujeme (...).“⁷⁸ Lze ji uplatnit jak při vnímání výtvarného umění, tak při jeho prožívání a v neposlední řadě při jeho tvorbě. Povzbuzuje naší tvůrčí představivost, kterou chápeme jako umění, jež prostřednictvím pomyslného zobrazování dosahuje pozitivních směrů v našem životě.

Tvůrčí představivost se uplatňuje v různých sférách života a je jednou z možností, jakým způsobem žít, pracovat, jak se uplatnit k vlastní spokojenosti a seberealizaci. Není zde důležité výtvarné nadání, ale vůle zkusit něco nového s cílem překonat svoje bloky. Pokud vnímáme výtvarné dílo, jeho barvy, linie nebo tvary, dochází k působení na naše smysly, tudíž můžeme označit smyslovost, jako výrazný znak vnímání výtvarného díla.

Při vlastní tvorbě se výtvarná kreativita projevuje ještě zřetelněji, uměleckou tvorbu můžeme srovnat s dětskou hrou. Jejím prostřednictvím se uvolňuje přebytečná energie, dochází k rozehrání hry, do popředí vystupují představy, sny, vzpomínky a city, vše doprovází velké soustředění ze strany tvůrce, který svou roli bere naprosto vážně, stejně jako dítě prožívá svojí hru. Při samotném procesu tvorby dochází k usměrňování duševní i tělesné činnosti, která vede ke zhmotnění představ, snů, citů, vzpomínek prostřednictvím produktu výtvarné činnosti.

Výtvarné vnímání přispívá k harmonickému rozvoji osobnosti, přispívá zvláště k rozumové výchově, posílení rozlišovacích a pozorovacích schopností, dále přispívá k citovému rozvoji upevnění sebejistoty nebo radosti z úspěšných aktivit.

1.6.4. Vztah kreativity k výtvarnému projevu a arteterapii ve vězeňství

V této podkapitole vycházím z článku Radomíra Karase, který byl zveřejněn v časopise České arteterapeutické asociace a vystihuje roli kreativity v penitenciárním prostředí. R. Karas nejprve pracoval ve vazební věznici v Ostravě jako vychovatel a později jako vychovatel-terapeut. Jeho původním povoláním byla profese učitele výtvarné výchovy na základní škole, proto se snažil navázat na tuto činnosti i ve své další práci ve vazební

---

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 212-220.

⁷⁸ KÖNIGOVÁ, M. *Tvořivost = kreativita*, s. 51.

věznici. Hlavní důraz kladl na princip dobrovolnosti a na pravidelnou činnost výtvarného kroužku, který vedl jako vychovatel. V současné době se zaměřuje především na výtvarný projev v oblasti arteterapie.⁷⁹

Kreativita u vězněných osob vždy začíná obavou z nezdaru, příčinou mohou být jak vnitřní bloky, tak i vnější reakce okolí „(...) *Ačkoliv většina nedržela štětec v ruce od svých dětských let a pokaždé překonává strach z nezdaru a myslí si, že to nezvládne, přesto nakonec zůstane. A pokračuje a aktivně se zapojuje a maluje a raduje se z výsledků, které se tak nějak vždy na konci dostaví (...) chlubí se rodině (a to i v padesáti letech jako děcko: „Podívejte, co jsem nakreslil!“ Dědek předvádí své práce vnukovi.)“*

Karas popisuje projev kreativity následovně: „*Někteří už několik měsíců neviděli strom nebo dokonce trávu. Pak si je přivedete do ateliéru a oni jsou ochotni vám říci, nakreslit nebo vymodelovat něco, co normálně nevidíte, neslyšíte, neuchopíte (...)*“⁸⁰

Ve vězeňství se prolínají různé výtvarné činnosti, ze kterých arteterapie vychází. Arteterapeutické sezení může vést pouze kvalifikovaný terapeut. V širším slova smyslu znamená arteterapie léčbu uměním, včetně využití hudby, prózy, divadla, tance a výtvarného umění.

V užším slova smyslu arteterapii chápeme jako jeden z nástrojů, který využívá výtvarného projevu jako hlavního prostředku poznání a ovlivnění lidské psychiky a mezilidských vztahů.⁸¹

Výtvarné techniky využívané v arteterapii pomáhají vyjadřovat pocity a zpřístupňovat některé osobnosti rysy, které mohou být jinak těžko rozpoznatelné. Kresby dokážou zachytit změny v oblasti psychiky, chorobné změny, které ohlašují začínající psychotický proces nebo recidivu, ještě dříve než je to možné zjistit jinou klinickou metodou. Tvořivý proces lze využít také jako zprostředkovatele v urovnání emocionálních konfliktů, podporuje růst sebevědomí a osobnostní rozvoj člověka a je prostředníkem v neverbální komunikaci mezi klientem a terapeutem.⁸²

Není důležitý výsledek výtvaru ale samotný proces tvoření a způsob práce s terapeutem (výtvarník, vychovatel, pedagog).

Ve vězeňském prostředí je možné uplatnit také muzikoterapii, jež využívá výtvarný projev při poslechu hudby. Umožňuje maximální sebevyjádření. Rozvoj výtvarných

⁷⁹ Srov. KARAS, R. *Projekt arteterapie ve vazební věznici Ostrava*, s.12.

⁸⁰ KARAS, R. *Projekt arteterapie ve vazební věznici Ostrava*, s. 12.

⁸¹ Srov. ŠICOVÁ-FABRICI, J. *Základy arteterapii*, s. 30.

⁸² JELÍNKOVÁ, Z. *Arteterapie ve vybraných vězeňských zařízeních*, s. 22.

schopností, fantazii, citlivosti, vnímání atd. Technika volné malby při hudbě vhodně připravuje narušenou osobnost k hlubšímu a efektivnějšímu výchovnému působení.

1.7. Prosociální výchova

Cílem práce pedagogického pracovníka ve vězeňském prostředí je mj., vytváření či obnova pozitivních vztahů, vazeb a přístupů ke společnosti. Z toho důvodu je velmi důležitá i znalost tzv., prosociální výchovy.

Prosociální výchova je součástí etické výchovy a jejím cílem je vybudovat pozitivní vztahy. Zaměřuje se hlavně na spolupráci, schopnost dialogu nebo poskytnutí pomoci ostatním jedincům nebo skupinám, je to schopnost realizovat společenské cíle bez aktuálního očekávání odměny.⁸³ Bývá také označováno jako altruistické, rozumíme tím chování jedince nebo skupiny, které je zaměřeno na dobro druhých, je empatické, zdvořilé, kooperativní a v souladu s normami dané společnosti.⁸⁴ Stojí na opačném pólu chování antisociálního, asociálního nebo disociálního.⁸⁵

Pojem prosociálnost je pojem příbuzný, pokud ne identický s pojmem láska, zjednodušeně bychom mohli říci, že etická výchova jako výchova k prosociálnosti je výchovou k lásce, což je podstatou a vrcholem etiky.⁸⁶

Prosociální chování je výchovným působením na jedince, na jeho myšlení, představy, postoje, city, chování a vůli, tak aby byli v souladu s uznávanými obecnými zásadami etiky.⁸⁷

Znaky prosociálního chování jsou následující:

- § nevyplývá z povinností ve prospěch druhého (jednotlivce nebo skupiny)
- § bez očekávání protislužby nebo vnější odměny
- § podporující normy dané společnosti
- § nenaruší identitu jedince, který se chová prosociálně

Výchovné cíle etické výchovy jsou:

- § Rozvíjení ochoty a schopnosti spolupracovat.
- § Prosociální chování všeobecně: dávání, pomoc, dělení se, přátelství.

---

⁸³ Srov. LENC, L. *Etická výchova I.*, s. 4-16.

⁸⁴ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 173-174.

⁸⁵ Srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. s. 14.

⁸⁶ Srov. LENC, L. *Etická výchova I.*, s. 4-16.

⁸⁷ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. s. 123.

§ Prosociální chování ve ztížených podmínkách např., ve prospěch problémových lidí.⁸⁸

Program etické výchovy, který má 10 stupňů (schodů), sestavil profesor Robert Roche Olivar z barcelonské Svobodné univerzity. Je sestaven z faktorů, které se ukázaly jako významné z hlediska prosociálního chování, zařadil je do programu výchovy k prosociálnosti a doplnil o další náměty, kterým přiřítal významnost v dané oblasti výchovy.

§ Komunikace

§ Důstojnost lidské osoby, pozitivní hodnocení sebe, úcta k sobě

§ Pozitivní hodnocení druhých

§ Tvořivost a iniciativa, řešení problémů a úloh

§ Vyjadřování a komunikace citů

§ Empatie

§ Asertivita

§ Reálné a zobrazené vzory

§ Pomoc, dělení se, přátelství, spolupráce, prosociální chování v osobních vztazích

§ Komplexní prosociálnost⁸⁹

1.7.1. Kreativita v prosociální výchově a rozvoj spolupráce

Každý člověk si přeje být přijímán a pozitivně hodnocen. Soužití lidí není možné bez spolupráce. Prosociálnost patří k základním potřebám člověka, člověk se může stát sám sebou, může nalézt svoji plnou identitu pouze za předpokladu, že se stane prosociální. Každý člověk má schopnost ke změně a tvořivosti.

Cílem je na základě nových stimulů dosáhnout zejména proměny vzájemných vztahů. Dále můžeme kreativitu a iniciativu využít při řešení problémů, při posilování *spolupráce, solidaritě atd.* Kreativita zahrnuje přijetí a „přenesení“ konfliktu např., do uměleckého díla, rozvoj vnímavosti, představivosti, koncentraci, pochopení problému, pružnost, schopnost spatřovat souvislosti, originalitu řešení, osobitost, atd.

V penitenciárním prostředí je výchova k prosociálnímu chování více než žádoucí, při realizaci programů aktivit a programů zacházení se do jisté míry daří ovlivňovat některé významné faktory prosociální výchovy např. rozvoj spolupráce, poznání sebe

---

⁸⁸ Srov. LENC, L. *Etická výchova II.*, s. 32.

⁸⁹ Srov. LENC, L. *Etická výchova II.*, s. 5.

sama, zlepšení vztahů mezi vězni, komunikace, rozvoj kreativity, např., prostřednictvím výtvarného díla, uvolnění negativních emocí prostřednictvím výtvarných, pracovních a jiných činností.

Celkové klima věznice ovlivňuje i velký počet vězněných osob (kapacity věznic jsou omezeny a počty vězněných osob se stále zvyšují.) Velice často dochází k tzv., „ponorkové nemoci“ a agresí mezi vězni, proto je žádoucí přesunout toto napětí do jiných smysluplných činností a vést vězněné osoby k pozitivním návykům všech směrů (např. využívání volného času, etické návyky, sociální návyky), které by si vězni osvojili a byli by schopni je uplatnit i ve svém běžném životě.

Pedagogické vedení obviněných a odsouzených v rámci etické výchovy k prosociálnímu chování by mělo být samozřejmostí právě v tomto specifickém prostředí, protože stěžejní hodnota, kterou etická výchova zdůrazňuje, je prosociálnost (láska), znamená hodnotou, která dává našemu životu smysl.

„Každý člověk je důležitý: Někdo tím, kým je, a většina tím, kým se může stát.“

2 Praktická část

Projekt „Putování Malého prince“ byl realizován ve Vazební věznici v Českých Budějovicích. Pro komplexní náhled na celý projekt představíme nejprve samotnou věznici, kde probíhaly jednotlivé činnosti, a potom obsah samotného zaměření projektu.

2.1. Vazební věznice České Budějovice

Vazební věznice se nachází v centru jihočeské metropole a je spolu s krajským soudem umístěna v budově bývalého justičního paláce. Vazební věznice v posledních letech prochází značnou modernizací a rozsáhlou rekonstrukcí jednotlivých částí. Kapacita je 279 míst, z toho 113 pro obviněné a 166 míst pro odsouzené osoby. Výkon vazby je zabezpečován ve standardních celách a v oddělení se zmírněným režimem. Trest odnětí svobody vykonávají odsouzení v oddělení s dozorem. Zejména pro obviněné mladistvé a mladé dospělé se podle možností vazební věznice realizují pracovní, vzdělávací, sportovní, poradenské, psychoterapeutické, náboženské a další aktivity, zaměřené na zmírnění stresu z uvěznění a dosažení pozitivních osobnostních změn. Na těchto aktivitách se dlouhodobě vedle odborných zaměstnanců podílí i zástupci šesti církví a náboženských společností. Programy zacházení, individuálně zpracovávané pro všechny odsouzené, vycházejí v první řadě z dlouhodobé tradice smysluplného zaměstnávání užitečnou prací.

2.2. Projekt „Putování malého prince“

Tato kapitola představuje výtvarný projekt „Putování malého prince“. Projekt vychází z knihy Malý princ od Antoina De Saint-Exupéryho. Příběh malého prince je příběhem hledání podstaty přátelství, lidského chování, lásky a životní moudrosti, nabízí nám možnost nahlédnout do lidských vlastností, ale také pochopit to, co je v životě opravdu důležité, přibližuje nám tajemství čistého srdce, dobra a krásy.

Filozofický příběh Malého prince jsem si vybrala záměrně, protože si myslím, že je tím správným klíčem k otevření tématu prosociální výchovy i v podmínkách výkonu vazby.

Stěžejním bodem celého projektu je citát: „*Správně vidíme jen srdcem, co je opravdu důležité, je očím neviditelné.*“ Z tohoto citátu jsem vycházela v rámci všech aktivit.

Hlavní cíle projektu jsou zaměřeny na rozvoj kreativity, samostatného myšlení, představivosti, rozvíjení ochoty a schopnosti spolupracovat. Mezi dílčí cíle, na které jsem se zaměřila, patří pozitivní hodnoty a jejich priority v životě člověka, význam lidského chování na základě lásky, porozumění, pomoci, spolupráce a sebepoznání.

Specifické cíle projektu jsou orientovány na vzbuzení hlubšího, individuálního zájmu obviněných osob o danou problematiku.

Projekt se skládá ze tří částí, které jsou spojeny příběhem Malého prince. Tématem těchto tří částí jsou klady a zápory společnosti, přátelství, lidské hodnoty a spolupráce na základě laskavého chování a porozumění.

Hlavní částí jednotlivých etap jsou výtvarné činnosti, které zpracovávají jednotlivé části příběhu: návštěva Malého prince, hodnoty přátelství a návrat domů s Malým princem. Realizace projektu probíhala ve třech etapách zhruba po třech hodinách.

Do projektu byli zařazeni mladí obvinění, na základě výběru speciálního pedagoga a na základě svého dobrovolného rozhodnutí. Realizace probíhala v terapeutické místnosti vazební věznice. Vzhledem k velikosti daného prostoru (jedná se o upravenou standardní celu) se projektu zúčastnila malá skupina vybraných jednotlivců z řad obviněných ve věkovém rozmezí od dvaceti do dvaceti šesti let.

2.2.1. Návštěva Malého prince: Představení planety Země

Téma: Tvorba koláže s tématem představení planety Země Malému princovi. Sezení uvedené tzv., motivačním dopisem.

Cíl: Rozvoj kreativity, samostatného myšlení, představivosti, sebevyjádření, vliv pozitivních lidských vlastností na chování ve společnosti a jejich důležitost v životě. Uvědomit si své vlastní chování ve vztahu k sobě samému, k rodině a ostatním lidem.

Časová dotace: tři hodiny

Pomůcky: Lepidlo, čtvrtka, pastelky nebo vodové barvy, nůžky, časopisy, CD Malý princ (hudba), kniha Malý princ.

Vlastní realizace: Hudba a přečtení motivačního dopisu.

Sezení, jehož se z důvodu konkluzní vazby zúčastnil pouze jeden obviněný, bylo uvedeno přečtením motivačního dopisu, který krátce shrnul obsah příběhu Malého prince. Zároveň prostřednictvím tohoto textu získal účastník instrukce, co je hlavní

součástí společného setkání. Následovala tvorba koláže, během níž proběhlo hlubší seznámení s příběhem Malého prince formou čtení nebo vyprávění o jednotlivých pasážích knihy s následnou diskusí.

Motivační dopis: *Malý princ, kouzelná pohádková bytost, přichází na naši zemi ze vzdálených vesmírných světů. Žije na planetce B 612, kde má jen tři sopky a květinu. Jednoho dne se rozhodl, že prozkoumá planetu Zemi, protože nezná nic jiného než svoji planetku, tři sopky a květinu. Chtěl by pochopit lidi, ale také poznat podstatu lásky a přátelství, a tak hledá přátele, poučení a důkazy lásky a pozitivních citů, ale zatím viděl jen poušť a mohl mluvit pouze s několika málo lidmi.*

Malý princ zná poloměr Země a její přibližnou hustotu, ba dokonce názvy všech světadílů, pohoří a měst ale neví, jak ve skutečnosti vypadají, všechno, co zná, ví od zeměpisce, kterého navštívil na šesté planetě, zeměpisec jen sepisuje a přijímá návštěvy badatelů, je příliš důležitý na to, aby se mohl toulat sám. Určil Malého prince badatelem a doporučil mu planetu Zemi, protože má dobrou pověst.⁹⁰

Zeměpisec si rozevřel knihu záznamů a ořezal tužku. Vypravování badatelů se zaznamenávají nejprve tužkou. Inkoustem se zapíše, teprve až badatel podá důkazy.

Na Vás je, abyste pomohli najít Malému princi důkazy, které by mohl předložit zeměpisci a z kterých by se poučil i on sám.

Vaši planetou bloudí již několik let, ale stále nic nenachází. Nevzdává se však naděje. Až se objeví a bude hledat důkazy a odpovědi na své otázky, buďte připraveni na jeho příchod. Musíte mu předat jen podstatné věci.

Na Vás je, abyste poučili Malého prince, představili mu planetu Zemi, ale také ho upozornili na to, na co si má dávat největší pozor. Nezapomeňte! Předat mu musíte jen informace podstatné!

Koláž na téma „Představ Malému princi planetu Zemi“

Obviněný se snažil nejprve vyhledat vhodné fotografie a nadpisy z různých časopisů (časově hodně náročné), které by využili k vyjádření svých myšlenek. Dalším krokem bylo jejich vystřihání a nalepení na připravenou čtvrtku dle svého rozhodnutí a svého kreativního přístupu.

Planeta Země v podání konkrétního obviněného P. S. (26 let) byla představena Malému princi tímto způsobem: (viz., příloha I.)

Na planetě Zemi žijí lidé různých národností, bydlí ve městech i na venkově, kde svůj čas tráví různým způsobem, mohou cestovat do hor i k moři. K dopravě mezi

jednotlivými kontinenty používají auta nebo letadla. Klíčem ke všemu jsou peníze, které mohou znamenat velké bohatství, ale také velkou chudobu při jejich nedostatku. Nejvýznamnější podstatou bytí na planetě Zemi je rodina, důležitá je také lidská práce, příroda a pozitivní přístup k její ochraně. Malého prince varoval hlavně před místy s válečnými konflikty, kde dochází k velké ztrátě lidských životů a devastaci majetku, dále ho upozornil na velká města, kde je znečištěné ovzduší v důsledku negativního přístupu lidí k životnímu prostředí.

Úvaha obviněného P.S. *„Lidé pořád spěchají a nemají čas se zamyslet nad tím, co je opravdu důležité (...) Já mám hodně času na zamyšlení, minuta tady trvá hodinu (...). Pokud nepochopím pravou podstatu věci, tak se k ní stále vracím (...). Na věci, které jsou důležité, občas zapomínáme (...).“*

Aktivita probíhala v příjemné atmosféře, bylo zřejmé, že dané téma obviněného zaujalo, což bylo patrné na množství jeho otázek k daným pasážím knihy, vlastní tvorba ho bavila, ale koláž nemohl dokončit vzhledem k zákonné pauze, kdy musel být odveden zpět na celu.

2.2.2. Návštěva a přátelství Malého prince v České republice

Cíl: rozvoj spolupráce, výtvarné představivosti, kreativity, sebevyjádření, podpora žádoucích vztahů mezi obviněnými: přátelství, komunikace, správné hodnotové orientace a priority v životě člověka

Časová dotace: dvě a půl hodiny

Pomůcky: Lepidlo, čtvrtky, pastelky nebo vodové barvy, nůžky, časopisy, CD Malý princ (hudba), kniha Malý princ

Motivace: Motivační úvod do příběhu Malého prince proběhl formou vyprávění, dále následoval

Motivační dopis: *Planeta Země byla Malému princovi představena včera a jemu se tady zalíbilo, rozhodl se, že tady na nějakou dobu zůstane, vybral si Českou republiku, ale nic o ní neví, chtěl by si zde najít i přátele, ale neví, jak je pozná. Ví jen od lišky, že už lidé nemají čas, aby něco poznávali. „Kupují u obchodníků věci úplně hotové, ale poněvadž přátelé nejsou na prodej, nemají přátel.“⁹¹*

---

⁹⁰ Srov. SAINT-EXUPÉRY de, A. *Malý princ*, str. 55.

⁹¹ SAINT-EXUPÉRY de, A. *Malý princ*, str. 72.

Zkrátka, poučte Malého prince o České republice, aby se zde neztratil a dobře se mu tady žilo, ale také mu vysvětlete, jak pozná opravdové přátele, kdyby se rozhodl náhodou odejít, aby nemusel bloudit po planetě Zemi sám.

Kolář na téma „Představ Malému princovi Českou republiku a hodnoty přátelství“

Obvinění Z. K. (20 let) a L. K. (23 let). Českou republiku představili jako zemi, kde vládne prezident, charakterizuje ji určitý symbol (vlajka), je to země s církevními památkami, ale má také kulturní místa. Mezi další charakteristické symboly zařadili pivo a rum. Dále představili život na venkově a romantickou přírodu. Mezi priority v životě zařadili lásku, rodinu, víru, přátelství, úspěch, životní vítězství, ale také ženy, protože podle L. K., „ženy byly a jsou pro nás (muže) důležité v každé době.“

Přátelství představili Malému princovi jako vztah založený na důvěře, porozumění a úctě k druhým lidem. Dobrý přítel by se měl umět omluvit, rozdělit se, měl by být pozitivně naladěný, vstřícný, zodpovědný, umět pomoci, ale také se nebát přijmout různé životní výzvy.

Obviněný Z. K. se během práce vyjádřil také ke své situaci ve vazbě: „*Nejhorší je, že je tady hodně lidí, kterým vůbec nevadí, že jsou tady, a neřeší to, mně nejvíc pomohla a podpořila rodina, až se vrátím „domů“, chtěl bych jim za vše poděkovat a také vynahradiť dobu, kdy jsem na ně neměl čas (před výkonem vazby), dále bych chtěl pokračovat ve studiu na vysoké škole...(...) Jsem rád, že můžu na chvíli dělat smysluplné věci, cítit se normálně a vidět někoho nového.*“

V první části obvinění spolupracovali společně, po té se domluvili na rozdělení úkolů a jejich provedení. V průběhu činností probíhalo čtení knihy, debaty nad různými pasážemi a zamyšlení se nad skrytými významy některých frází a jejich podstatou. L. K. mě požádal o zapůjčení knihy Malého prince, kterou si chtěl přečíst sám v klidu. Z. K. jsem nabídla k přečtení knihu, která je příběhem o tom, co je opravdu v životě důležité, a je určitým volným pokračováním knihy Malého prince, zejména co se týče poselství a zprostředkování hodnot dobra, lásky a čistoty lidského jednání.

2.2.3. Návrat domů s Malým princem

Cíl: Rozvoj spolupráce, procvičení jemné motoriky, praktické zručnosti, trpělivosti, fantazie, tvořivosti. Rozvoj výtvarných schopností, technických dovedností, schopnost zklidnění, soustředění, harmonie barev, rozvoj individuální etiky a prosociálnosti

Časová dotace: dvě a půl hodiny

Pomůcky: drátky (0,5 mm v průměru), nůžky, různobarevné korálky, střední kamínky, čtvrtky, kleštičky, (tavicí pistole), CD (hudba Carla Bruni).

Motivační úvod (čtení 5. kapitoly –Baobaby; volná forma vyprávění)

Připravte se na rozloučení s Malým princem, který se rozhodl vrátit domů na planetku B 612, protože tam má svou přítelkyni růži, za kterou je zodpovědný, a své tři sopky, o něž se nikdo příliš dlouho nestaral, protože Malý princ byl pryč více než rok. Jeho planetku mezitím zarostly baobaby, protože na planetě Malého prince byla jako na všech planetách dobrá tráva i plevel. Tedy z dobrých semen dobrá tráva a ze špatných semen býlí. Ale semena jsou neviditelná. Spí hluboko v zemi, dokud je napadne se probudit. Je-li to plevel, musíme ho vytrhnout hned, jak ho rozeznáme. Půda planety by jimi byla jinak zamořena. A pustíme-li se do baobabu příliš pozdě, už nikdy se ho nezobavíme. Zaroste celou planetu. „To je věc kázně,“ říkával Malý princ. Je třeba se přinutit a pravidelně vytrhávat baobaby, hned jak je rozeznáme od růží,⁹² hned jak rozeznáme dobré od špatného.

Na Vás je, abyste si představili planetku B 612 jako kámen, na který vyrobíme za pomoci drátků a kamínků jeden baobab. Tento baobab je plevelem, i když to není vidět, protože je krásný jako růže, ale špatný, svými kořeny může zničit celou planetku i Malého prince.

Pokaždé, když se na něj podíváte, bude Vám připomínat, že to, co je v životě důležité, bývá často skryté, že je třeba zachovávat vnitřní řád a řídit se intuicí, která nám pomáhá oddělovat dobro od zla, dokud nevyklíčí.

Vlastní realizace: Tvorba baobabu

Vybereme si různé odstíny korálků, které budeme používat, ustříhneme si několik drátů (1 drát = 1 větvička) dle svého uvážení, drát nejprve přehneme přesně na polovinu; po odečtení pěti centimetrů máme výšku stromečku i s kořeny a začneme navlékat první květ, který má být přesně v polovině drátku (pět až šest kamínků, podle velikosti). Stromek by měl mít 5-6 těchto větvíček; na druhé konce pak navlékáme korálky na jednotlivé drátky. Sílu kmene můžeme upravit ještě dodatečným omotáním drátku, kterým kmen také vizuálně upravíme.

Další tip: Vytvořené baobaby nemusíme přichytit na kámen, lze je také umístit do malého květníku, kde drží pomocí pastelové hmoty, nebo mohou být i volně. Roční období nás mohou inspirovat k barevným kombinacím.

---

⁹² SAINT-EXUPÉRY de A. *Malý princ*, s. 22.

Obviněný L. K. situaci komentoval následovně: „Hrajeme si jako děti (...), kdo si hraje, nezlobí (...). Budu mít o čem psát domů, konečně se něco děje.“

Při poslední aktivitě vládla příjemná atmosféra při poslechu hudby, jen samotnou činnost narušovaly běžné aktivity penitenciárního života, návštěva u lékaře, pozdější příchod z návštěvy, technické prohlídky, příchozí pošta. Během činnosti jsme si povídali o barvách a jejich sladění, které si mohli obvinění vyzkoušet při samotné tvorbě. Vzájemnou spoluprací a solidárním přístupem si každý obviněný vyrobil svůj vlastní stromeček-baobab. Jednalo se o velmi jemnou práci, náročnou na trpělivost, ale i přesto obviněné práce bavila a byli sami překvapeni konečnými výtvary, které vzájemně obdivovali a pozitivně hodnotili práci druhých. Měli radost z vytvořených děl a dobrý pocit, že dokážou vyrobit krásnou dekoraci. Po společném poděkování jsme se rozloučili.

2.3. Projekt z pohledu zaměstnance Vazební věznice v Českých Budějovicích

Po ukončení projektu jsem požádala por. Bc. Václavu Káplovou o její hodnocení z pohledu nestranného účastníka. Na tomto místě přináším citaci její zprávy:

„Byla jsem kolegyní pprap. Košanovou požádána o vyjádření svého osobního názoru na projekt „Vliv výtvarných činností s přesahem do prosociální výchovy v práci s mladými dospělými ve výkonu vazby“.

Základní myšlenka projektu je v teoretické rovině jednoznačně přínosná. Izolovat mladého člověka tzv. „ze dne na den“ do cely o několika málo metrech čtverečních, s další osobou, či osobami, které mají nespočet vlastních problémů a zvláštností, je veliká psychická zátěž. Snaha naplnit čas obviněných smysluplnou činností, která odvede jejich myšlenky od vlastní svízelné situace tím, že zaměří jejich pozornost jinam, je prospěšná.

Na druhé straně nelze přehlížet materiální podmínky, personální možnosti věznic a tyto skloubit se zákonnými požadavky na výkon vazby jedince. Nelze přehlížet ani individuální zvláštnosti obviněných. A tím se dostaneme do kolize s mnoha idejemi.

Vrátím se k výše zmíněným aspektům, které podle mého názoru brání plnému rozvinutí myšlenky humanizace vězeňství s akcentem na princip presumpce nevinny osob ve výkonu vazby, s níž je projekt pprap. Košanové svázán.

1. materiální podmínky a zákonné požadavky: Rozpočet věznice je pro letošní rok snížený natolik, že přidělené prostředky budou vyčerpány na podzim – a to jen na

pokrytí cen energií a potravin pro vězně. Šetří ve všech rozpočtových položkách. Stravu obvinění dostat musí, teplo a teplá voda na vysprchování jsou rovněž položky, které vězňům garantuje zákon. Korálky, barvy, pastelky a další výtvarný materiál je tak přesunut do složky, kterou lze nazvat „není nezbytné“.

2. personální možnosti: V roce 2008 bylo v českých věznicích 20 502 vězňů, v roce 2010 již 22 557 vězňů. Početní stav personálu v roce 2008 byl 10 505 zaměstnanců a v roce 2010 dosáhl počtu 10 483. Z toho plyne, že stejný počet zaměstnanců se stará o výrazně navýšený stav vězňů. Vzhledem ke stále sofistikovanějším a závažnějším trestným činům mladých pachatelů je velmi častá forma spolupachatelství a tito obvinění nesmí po dobu výkonu vazby přijít do styku. Pak ovšem dojdeme ke zcela běžné situaci, kdy se např. výtvarné aktivity nemohou současně zúčastnit více, než dva obvinění. Kolik času za takových podmínek může jeden zaměstnanec, vyčleněný náplní práce k realizaci aktivit s vězňovými osobami, těmto jednotlivcům věnovat?

3. individuální zvláštnosti obviněných: Například drogově závislým uvězněným často trvá i několik měsíců, než odezní psychomotorické projevy abstinčních příznaků. Mají potíže s jemnou motorikou a především se soustředěností. Z tohoto důvodu, a také pro jejich styl života před uvězněním si v drtivé většině zvolí z nabídky aktivit spíše sledování televize či videa, před tvořivou činností.

Nerada bych, aby mé vyjádření budilo dojem hledání důvodů „*proč to nejde*“. Tak to není. Je to pohled z praxe. I po ztrátě ideálů, která logicky po několika letech praxe ve vězeňství přijde, nelze tuto práci dělat s myšlenkou, že „*lumpové*“ patří jen za mříže a stačí je nakrmit. Stále zůstávají v našich očích lidmi, i přes to, že veřejnost pohlíží na „*bachaře*“ jako na zakomplexované sadisty bez zájmu o ty, s nimiž pracují. My velmi dobře vidíme a velmi brzy poznáme právě ty, u nichž je reálná šance odvrácení od nastoupené kriminální kariéry. Zkušenost praktika zde často dokáže nahradit, někdy i předstihnout teoretické vědomosti. A mrzí nás, že možností, jak „*nahodit záchranné lano*“ těmto obviněným, je skutečně nedostatečné množství.

Závěrem mohu jen shrnout výše uvedené – projekt kolegyně Košanové jistě má smysl i opodstatněnost za předpokladu že půjde o činnost, která je alespoň trochu systematická. Pak může prosociální efekt u části vězňů bezesporu přinést. Nárazové akce splní účel v rovině ukázky naplnění času jinak, než byli obvinění zvyklí z dřívějšího života na svobodě, nabídnutí alternativy, nebo umožnění obviněnému strávit určitý čas v jiném prostředí, než v cele.“

Závěr a mé vlastní zhodnocení

Projekt „Putování malého prince“ byl realizován v penitenciárním prostředí s mladými dospělými, ale může být aplikován i na ostatní věkové skupiny dětí a mládeže od staršího školního věku, pro děti mladšího školního věku by dle mého názoru byl obsah příběhu ještě příliš náročný pro jeho celkové pochopení, i když se jedná o filozofickou pohádku pro děti a dospělé.

Ve svém projektu jsem se pokusila seznámit mladé dospělé ve výkonu vazby s knihou *Malý princ*, protože se jedná o literaturu, která je „nadčasová“ a svým námětem dává prostor k zamyšlení nad samotným příběhem a životními moudry. Měla jsem trochu obavy, jak uchopí dané téma nebo zda nebudou projekt zesměšňovat, vzhledem k tomu, že vychází z pohádky. Nicméně jejich spolupráce mě pozitivně překvapila, a to jak kooperace se mnou, tak i mezi nimi navzájem. Pozitivně mohu hodnotit také jejich originální řešení a radost z výtvarných činností, jejich přátelství, pozitivní přístup jeden k druhému, radost ze smysluplně využitého času a zájem příběh *Malého prince*. Obvinění také pozitivně přijali fakt, že se zapojili do nové činnosti, navíc si cenili i toho, že byli pro projekt vybráni. Mohli si zkusit roli průvodce, mohli si vyrobit sami dekoraci, jíž se mohou pochlubit. Klienti také přemýšleli o tom, jak své blízké potěšit: *„Podívej se mami, to jsem vyrobil sám v tvou oblíbenou barvu při jednom projektu a jenom pro tebe...“*

Podle mé vlastní reflexe vybraní obvinění reagovali spontánně a pozitivně na všechny aktivity a se zájmem zpracovávali dané téma. Při všech aktivitách musely být zachovávány bezpečnostní podmínky, které jsou prioritou vězeňského života, proto např., třetí aktivita (tvorba baobabu a práce s náčiním a dráty) nemohla být realizována s větší skupinou osob ve výkonu vazby.

Výrobky, které při těchto činnostech vznikají, si nemohou obvinění ve většině případů ponechat, pracuje se zde s materiálem zakoupeným věznicí, a tyto výrobky se stávají majetkem věznice, která s nimi dále nakládá dle svého uvážení (estetizace společných prostor, dárky pro delegace...). Tvůrci z řad obviněných se vzdávají svých autorských práv (na základě předem podepsaného souhlasu) k danému dílu, to platí i pro různé výtvarné soutěže, které české věznice pořádají.

Vězeňská správa by měla zájem o rozšíření podobných aktivit, ale naráží vždy na finanční zabezpečení, omezené kapacity prostorové i personální. Pedagogové volného času musí vedle samotných aktivit vykonávat i administrativní a jiné

povinnosti, vyplývající z jejich pracovní náplně, a proto se čas na vlastní realizaci aktivit ještě zkracuje.

Vazební věznice v současné době nestačí reagovat a uspokojovat všechny požadavky vězněných osob na různé formy aktivit, včetně výtvarných.

Cíle, které jsem si stanovila, se povedlo z větší části uskutečnit i v tomto specifickém prostředí, během projektu jsem pracovala s různými obviněnými, nejednalo se od začátku o jednu skupinu. Podmínky byly trochu ztíženy omezenými prostory, časem (např. dodržování zákonné přestávky) a rozdělením obviněných podle druhů vazby a bezpečnostními podmínkami.

Přes všechny tyto překážky mohu konstatovat, že se mi podařilo naplnit cíl, který spočíval v rozvinutí tvořivosti. K rozvoji kreativity došlo aktivním způsobem u všech zúčastněných jedinců jejich tvořivým přístupem a originálními nápady.

Ke splnění cíle spolupráce došlo hlavně v druhé a třetí části, protože v první části byl obviněný P.S. sám zdůvodu koluzní vazby, ale jeho vlastní aktivita byla stejně hodnotná, jako činnosti skupiny, v počtu položených otázek k danému tématu se stal nejaktivnějším účastníkem projektu.

Specifické cíle byly také částečně naplněny, požadavek na zapůjčení knihy Malého prince považuji za hlubší zájem v oblasti individuální etiky a prosociálnosti.

Podle vyjádření obviněných bylo pro ně zapojení do projektu kromě odreagování se od reality běžného vězeňského života smysluplně využitý čas. Realizované činnosti byly zaměřeny na rozvoj tvořivosti formou výtvarných aktivit, spolupráci a měly vést k duševnímu obohacení prostřednictvím diskuze o otázkách důležitosti priorit lidských hodnot a zamýšlením se nad jednotlivými pasážemi knihy. Pro některé obviněné představovalo sezení také nevšední zážitek, z kterého mohou čerpat i ve svém osobním a profesním životě. Pro mě bylo velmi zajímavé vést, pozorovat a účastnit se průběhů všech činností. Po překonání počátečních obav (strach z diagnostiky ze strany obviněných) byla vždy vytvořena příjemná atmosféra podpořena hudbou. Třetí aktivitu jsem změnila operativně, vyzorovala jsem zájem o praktickou činnost a potřebu něco vyrobit, snažila jsem se tedy o návaznost na příběh Malého prince.

Největší odměnou pro mne bylo několikanásobné poděkování ze strany obviněných a uznání ze strany hlavního pedagoga, který si všiml jejich zájmu.

Veškerá práce, která se dělá s láskou a naplno má smysl, je celkovým obohacením pro samotného člověka i pro ty, kdo s ním mají možnost spolupracovat.

3 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- DACEY, J., S., LENNON, K., H. Kreativita. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN-80-7169-903-9.
- GOMBRICH, E., H. Příběh umění. 2. vyd. Praha: Mladá fronta a Agro, 1995. ISBN 80-7203-143-0.
- HÁLA, J. Práce s maladjustovanými osobami. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita: 2005.
- HÁLA, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. ISBN-80-86708-05-5.
- HARTL, P. Psychologický slovník. Praha: Budka, J., 1993. ISBN 80-90 15 49-0-5.
- HARTL, P., HARTLOVÁ. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HAZUKOVÁ, H., ŠAMŠULA, P. Didaktika výtvarné výchovy. Praha: Univerzita Karlova, 1982. ISBN neuvedeno.
- HAZUKOVÁ, H., ŠAMŠULA, P. 2. přeprac. vyd. Didaktika výtvarné výchovy. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-368-5.
- HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- JEBAVÁ, J. Úvod do arteterapie. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-394-6.
- JELÍNKOVÁ, Z. Arteterapie ve vybraných vězeňských zařízeních. Ústí nad Labem, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Sociálně ekonomická fakulta. Katedra sociální práce. Vedoucí práce V. Šik.
- KAPLÁNEK, Základy pedagogiky volného času, skriptum. Verze 7/2009. Nepublikovaný text. Dostupné na <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/2ac71dd74a48dcd4>>
- KARAS, Radomír. Projekt arteterapie ve Vazební věznici Ostrava. Časopis České arteterapeutické asociace [online] . 2011. 4.3 (cit. 2011-03-11). Dostupné na <<http://casopiscaa.wz.cz/cas07.htm>>

- KÖNIGOVÁ, M. Tvořivost = kreativita. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1999.
ISBN 80-858899-71-X.
- LENC, L. Etická výchova I. Nepublikovaný text. Dostupné na: <<http://czsveseli.cz>>
- LENC, L. Etická výchova II. Nepublikovaný text. Dostupné na: <<http://czsveseli.cz>>
- MEGLINOVI, D., N. Kreslení jako cesta k sebevyjádření. Praha: Portál, 2001.
ISBN 80-7178-446-X.
- MOTYČKA P. a kol. Psychologická čítanka, studijní texty pro učitele etické výchovy.
Olomouc: Etické fórum, pedagogická sekce. Dostupné na: <<http://czsveseli.cz>>
- NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. Vybrané kapitoly z porézní psychologie pro právníky.
Praha: Karlova univerzita, 1991. ISBN-80-7066-518-1.
- NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. Psychologie v právu. Praha: C. H. Beck,
1997. ISBN 80-7179-177-6.
- PAVLAS I., VAŠUTOVÁ M. Vývojová psychologie I. Pro studenty učitelství
a vychovatelství. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, 1999.
ISBN 80-70742-153-3.
- PÁVKOVÁ, J., a kol. Pedagogika volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 1999.
ISBN 80-7178-569-5.
- POKORNÝ, J. Manuál tvořivé komunikace. Brno: Akademické nakladatelství Cerm,
2004. ISBN 80-7204-270-X.
- PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál,
1995. ISBN-80-7178-029-4.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 4. vyd. Praha:
Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- ŘÍČAN, P. Cesta životem. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0. Řád výkonu
vazby č. 109/1994 Sb. [online]. Dostupné na:
<<http://www.trestni-rizeni.com/other/radvazby.html>>
- SOCHŮREK, J. Úvod do penologie. Liberec: Pedagogická fakulta.
ISBN 978-80-7372-287-6.

SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie. Liberec: Pedagogická fakulta.

ISBN 978-80-7372-203- 6.

SPOUSTA, V. et al. Metody a formy výchovy ve volném čase. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1275-7.

ŠICKOVÁ-FABRICI, J. Základy arteterapie. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-616-0.

ŠIKULOVÁ, R., KOLÁŘ, Z. Kapitoly z obecné pedagogiky distanční texturo studenty kombinované formy studia. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2003.

ISBN 80-7044-485-1.

UŽDIL, J. Výtvarný projev a výchova. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.

ISBN-14-638-74.

VÁŽANSKÝ, M. Základy pedagogiky volného času. Brno: Print-Typia, 2001.

ISBN 80-86384-00-4.

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995.

ISBN-901737-9-9.

Výukový CD-ROM Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

[CD-ROM]. České Budějovice: TF JU, 2003.

Přílohy

Fotodokumentace Vazební věznice České Budějovice

Obr. 1: Pohled na historickou budovu Vazební věznice

Obr. 2: Vchod do terapeutické místnosti ve Vazební věznici v Českých Budějovicích

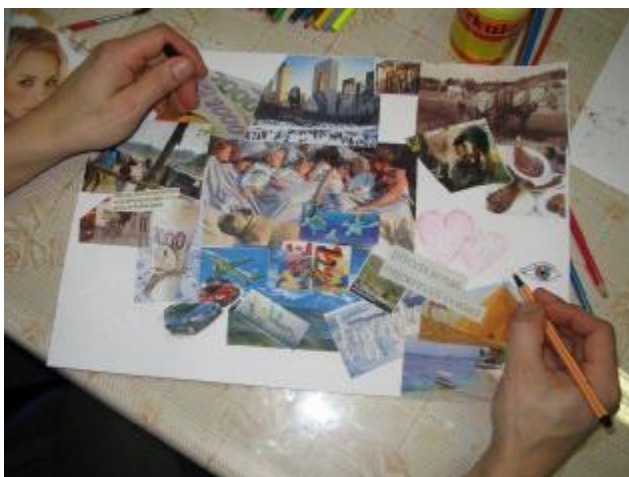
1. etapa projektu „Návštěva Malého prince: Představení planety Země“

Obr. 3: Obviněný P. S. (26 let)

Obr. 4: Obviněný P. S. (26 let) dokončuje koláž na téma „Představ planetu Zemi“

Obr. 5: Koláž na téma „Představ planetu Zemi“ v podání obviněného P. S. (26 let)

2. etapa „Návštěva a přátelství Malého prince v České republice“

Obr. 6: Obvinění zleva Z. K (20 let) a L. F. (23 let) při vzájemné spolupráci

Obr. 7: Obvinění zleva Z. K (20 let) a L. F. (23 let) při tvorbě koláže

Obr. 8: Obvinění zleva Z. K (20 let) a L. F. (23 let), koláž na téma „Česká republika“

Obr. 9: Obvinění zleva Z. K (20 let) a L. F. (23 let), koláž na téma „Hodnoty a přátelství“

Obr. 10: Koláž na téma „Hodnoty a přátelství“

Obr. 11: Koláž na téma „Česká republika“

3. etapa „Návrat domů s Malým princem; Výroba stromečků“

Obr. 12: Obviněný Z. K. (20 let) a L. F. (23 let) při tvorbě stromečků-baobabů

Obr. 13: Ukázka práce Z. K. (20 let)

Obr. 14: Výroba stromečku Z. K. (20 let)

Obr. 15: Ukázka práce L. F. (23 let)

Obr. 16: Ukázky práce obviněných

Obr. 17: Konečné výrobky obviněných

Časový rozvrh dne ve vazbě

Pracovní den

05.00 hodin	Budíček
05.05–05.15 hodin	Provádění osobní hygieny a řádné ustrojení (oblékání)
05.12–05.45 hodin	Snídaně
05.45–06.00 hodin	Kontrola početního stavu
06.00–06.05 hodin	Úklid cel po výdeji stravy (příprava na odjezd obviněných k soudu)
06.05–09.00 hodin	Ranní kontrola pořádku a kázně, vyřizování žádostí a stížností obviněných, převzetí odesílané korespondence
07.30–11.00 hodin	Zabezpečení práv (návštěvy, vycházky a plnění programů), odstraňování nedostatků v pořádku a úklidu cel, výdej léků do cel nebo předání v ordinaci u praktického lékaře, osobní volno
11.00–11.40 hodin	Oběd
11.45–12.00 hodin	Výdej vřelé vody, sběr jídelních souprav
12.00–15.00 hodin	Zabezpečování práv (návštěvy, vycházky a plnění programů), výdej léků do cel nebo předání v ordinaci u praktického lékaře
15.00–16.00 hodin	Osobní volno
16.00–16.40 hodin	Večeře
16.45–17.00 hodin	Výdej vřelé vody, sběr jídelních souprav
17.00–17.45 hodin	Osobní volno
17.45–18.00 hodin	Kontrola početního stavu
18.00–20.00 hodin	Osobní volno
20.00–21.00 hodin	Osobní hygiena, úklid cel
21.00 hodin	Večerka (klid na lůžku)

Den pracovního volna a klidu

05.30 hodin	Budíček
05.35–05.45 hodin	Provádění osobní hygieny a řádné ustrojení (oblékání)
05.45–06.00 hodin	Kontrola početního stavu
06.00–06.30 hodin	Snídaně, výdej léků do cel
06.30–06.45 hodin	Úklid cel po výdeji stravy a odstraňování nedostatků v pořádku
07.00–11.30 hodin	Provádění vycházek (osobní volno)
11.30–12.10 hodin	Oběd, výdej léků do cel
12.15–12.30 hodin	Výdej vřelé vody, sběr jídelních souprav
12.30–16.00 hodin	Provádění vycházek (osobní volno)
16.00–16.40 hodin	Večeře, výdej léků do cel
16.45–17.00 hodin	Výdej vřelé vody, sběr jídelních souprav
17.00–17.45 hodin	Osobní volno
17.45–18.00 hodin	Kontrola početního stavu
18.00–20.00 hodin	Osobní volno
20.00–21.00 hodin	Osobní hygiena, úklid cel
21.00 hodin	Večerka (klid na lůžku)

Malý princ – obrazové a textové podklady projektu

Obr. 18: Obálka románu

Obr. 19: Malý princ

Obr. 20: Planetka Malého prince

Obr. 20: Baobaby

Pasáže knihy, s nimiž jsme pracovali:

„Tehdy jsem nedovedl nic pochopit. Měl jsem ji posuzovat podle jednání, ne podle slov. Obklopovala mě vůní a jasem. (...) Ale byl jsem příliš mladý, abych ji dovedl mít rád.“⁹³

„No ano, mám tě ráda,“ řekla květina. „Tys o tom vůbec nevěděl. A byla to má chyba. To nevadí. Ale tys byl zrovna tak hloupý jako já. Hleď, abys byl šťasten“⁹⁴

„Správně. Je třeba žádat od každého to, co může dát,“ odvětil král. „Autorita závisí především na rozumu (...)“⁹⁵

„Budeš tedy soudit sám sebe,“ odpověděl král. „To je to nejtěžší. Je mnohem nesnadnější soudit sám sebe než někoho jiného. Jestliže se ti to podaří sám sebe dobře soudit, bude to znamenat, že jsi opravdu mudrc.“⁹⁶

„Ovšem. Když najdeš diamant, který nikomu nepatří, je tvůj. Když najdeš ostrov, který nikomu nepatří, je tvůj. Když máš první nějaký nápad, dáš si ho patentovat: je tvůj. A mně patří hvězdy, protože nikdy nikoho přede mnou nenapadlo, že by mu mohly patřit.“

(...) Pro mé sopky i pro mou květinu je užitečné, že mi patří. Ale ty nejsi hvězdám užitečný...“

Byznysmen otevřel ústa překvapením, nevěděl však, co odpovědět. A malý princ zmizel.“⁹⁷

„Potom si ještě řekl: Myslil jsem, že jsem bohatý, že mám jedinečnou květinu, a zatím mám jen obyčejnou růži. Ta růže a mé tři sopky, které mi sahají po kolena a z nichž jedna je možná navždy vyhaslá, nedělají ze mne moc velikého prince... (...)“⁹⁸

---

⁹³ EXUPÉRY-SAINT, de A., *Malý princ*. s. 33.

⁹⁴ Tamtéž, s. 34-35.

⁹⁵ Tamtéž, s. 40.

⁹⁶ Tamtéž, s. 40.

⁹⁷ Tamtéž, s. 48.

⁹⁸ Tamtéž, s. 68.

(...)Musím objevit přátele a poznat spoustu věcí

„Známe jen ty věci, které si ochočíme,“ řekla liška. Lidé už nemají čas, aby něco poznávali. Kupují u obchodníka věci úplně hotové. Ale poněvadž přátelé nejsou na prodej, nemají přátel. Chceš-li přítele, ochoč si mě!“⁹⁹

„Vy se mé růži nepodobáte, vy ještě nic nejste,“ řekl jim. „Nikdo si vás neochočil a vy jste si taky nikoho neochočili. Jste takové, jaká byla má liška. Byla to jen liška podobná statisícům jiných lišek. Ale stala se z ní má přítelkyně a teď je pro mne jediná na světě.“(...)

Růže byly celé zaražené.

„Jste krásné, ale jste prázdné,“ pokračoval. „Není možné pro vás umřít (...)⁹⁹ „(...)Tady je to mé tajemství, úplně prostinké: správně vidíme jen srdcem. Co je důležité, je očím neviditelné.“

*„Co je důležité, je očím neviditelné,“ opakoval malý princ, aby si to zapamatoval (...)
Lidé zapoměli na tuto pravdu,“ řekla liška. „Ale ty na ni nesmíš zapomenout. Stáváš se navždy zodpovědným za to, cos k sobě připoutal. Jsi zodpovědný za svou růži (...)¹⁰⁰*

„Hvězdy jsou krásné, protože je na nich květina, kterou není vidět...“¹⁰¹

„Ano,“ řekl jsem malému princovi, „ať už je to dům, hvězdy nebo poušť, to, co je dělá krásnými, je neviditelné!“

„Jsem rád, že souhlasíš s mou liškou,“ pravil.¹⁰²

„(...)Co mě na spícím malém princovi tolik dojímá, je jeho věrnost ke květině, ten obraz růže, který v něm září jako plamínek lampy, i když spí... A tušil jsem, že je ještě křehčí. Lamy musíme dobře chránit: stačí závan větru a lampa zhasne...¹⁰³

„Lidé se natlačí do rychlíků,“ řekl malý princ, ale potom už nevědí, co hledají. A tak se rozčilují a točí se kolem dokola...“¹⁰⁴

A malý princ dodal:

„Ale oči jsou slepé. Musíme hledat srdcem.“¹⁰⁵

---

⁹⁹ EXUPÉRY-SAINT, de A., *Malý princ*. s. 73-74.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 74.

¹⁰¹ Tamtéž, *Malý princ*. s. 79.

¹⁰² Tamtéž, s. 80.

¹⁰³ Tamtéž, s. 80.

„Lidé mají své hvězdy, jenže ty nejsou stejné. Těm, kdo cestují, jsou průvodci. Pro druhé nejsou ničím jiným než malými světylky. Pro jiné, pro vědce, znamenají problémy. Pro mého byznysmena byly zlatem. Ale všechny ty hvězdy mlčí. Ty budeš mít hvězdy, jaké nemá nikdo...(…) Bude to, jako kdybych ti dal místo hvězd spoustu rolniček, které se umějí smát...“¹⁰⁶

„Víš, bude to pěkné. Já se budu také dívat na hvězdy. Všechny budou studny se zrezavělým rumpálem. Všechny mi budou dávat pít...“

Mlčel jsem.

„To bude hezké! Ty budeš mít pět set miliónů rolniček, já pět set miliónů studánek...“¹⁰⁷

„Podívejte se na nebe. Ptejte se: Spásl nebo nespásl beránek květinu? Uvidíte, jak se hned všechno změní...“¹⁰⁸

„(...)A přijde-li k vám pak dítě a bude se smát, bude mít zlaté vlásky a nebude odpovídat, když se ho budete ptát, snadno uhodnete, kdo to je. Buďte tak hodní a nenechte mě tak smutného: rychle mi napište, že se vrátil...“¹⁰⁹

---

¹⁰⁴ EXUPÉRY-SAINT, de A., *Malý princ*. s. 81.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 82.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 89-90.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 92.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 94.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 94.

ABSTRAKT

KOŠANOVÁ, D. *Aplikace výtvarných činností s přesahem do prosociální výchovy v práci s mladými dospělými ve výkonu vazby*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. I. Kovářová.

Klíčová slova: Věznice, vězeňství, výkon vazby, mladí dospělí, obviněné osoby, penitenciární práce, penitenciární prostředí, volný čas, zájmové činnosti, pedagogika volného času, pedagog, vzdělávací aktivity, výchovné aktivity, kreativita, výtvarné činnosti, prosociální výchova.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na výtvarné činnosti s přesahem do prosociální výchovy v oblasti sociální práce s mladými dospělými ve výkonu vazby. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První část vymezuje některé základní pojmy, charakteristiku cílové skupiny s důrazem na výkon vazby a aktivity realizované v této oblasti. Vymezuje také pedagogiku a pedagogické disciplíny, které se vztahují k penitenciárnímu prostředí. V teoretické části dále definuje pojmy související s výtvarnými činnostmi, uměním a prosociálností a jejich význam v lidském životě.

Praktická část je realizována ve Vazební věznice v Českých Budějovicích se zaměřením na cílovou skupinu mladých dospělých ve výkonu vazby. Poznatky z teoretické části jsou zde aplikovány na základě výtvarných činností prostřednictvím vlastního projektu s názvem „Putování Malého prince“, který je zaměřen na rozvoj kreativity a spolupráce v rámci prosociálnosti. Nabízí nám pohled na jednu z možností smysluplného využívání volného času u obviněných osob.

ABSTRACT

KOŠANOVÁ D. Application of creative activities as part of the socialization of young adults serving a prison sentence. České Budějovice 2011 Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Education. Supervisor Mgr. Irena Kovářová.

Key words: prison, imprisonment, prison sentence, young adults, accused people, work in prison, prison background, free time, interests activities, pedagogy of free time, pedagogue, educational activities, pedagogical activities, creativity, creative activities, socialization

This thesis focuses on art activities as part of the socialisation of young adult prisoners within a social work setting. It is divided into two parts: theoretical and practical. The first part defines some basics terms, the characteristics of the target group with an emphasis on the prison sentence and activities necessary for incarceration. It also delimits pedagogy and the pedagogical disciplines related to imprisonment. Also in the theoretical part concepts connected with art activities are divided: art and socialization and their meaning in human life.

The practical part was carried out in the prison in České Budějovice and was focused on young adults serving sentence. The knowledge from the theoretical part was applied with particular reference to the author's project: "Putování malého prince", which was focused on the development of creativity and cooperation in the framework of socialization. It offers one of the possibilities how imprisoned people can spend their free time meaningfully.